

Sociale media en jeugdcriminaliteit

Quickscan literatuur over sociale media in relatie met jeugdcriminaliteit

Onderzoek en Business Intelligence

Gemeente
Rotterdam

Wie zijn wij?

Onderzoek en Business Intelligence
is een afdeling binnen de gemeente Rotterdam.

De afdeling verzamelt informatie en doet onderzoek voor het maken en uitvoeren van beleid door de gemeente Rotterdam. Het onderzoek gaat over onderwerpen als gezondheid, zorg, onderwijs, re-integratie, demografie, ruimtelijke ordening en veiligheid. Soms is de gemeentelijke organisatie het onderwerp, vaker gaat het over de stad en haar bewoners. Het doel is steeds om met deze verzamelde kennis het beleid en de bedrijfsvoering van de gemeente te verbeteren.

Auteurs

Dr. Anita C. Nanhoe is psycholoog, gepromoveerd in de sociale wetenschappen en heeft onderzoek gedaan binnen het sociaal domein, rondom gezondheidsvraagstukken en onderwijsvraagstukken. Momenteel doet ze onderzoek voor BCO en de Directie Veiligheid.

Annelies Bus is voedingskundige en onderzoeker. Ze heeft onderzoek gedaan op allerlei terreinen, waaronder gezondheid en onderwijs. Momenteel doet ze onderzoek voor BCO en de Directie Veiligheid.

Colofon

Gemeente Rotterdam, afdeling Onderzoek en Business Intelligence (OBI)

Datum: 26 feburari 2024
Projectnummer: 8331
Vragen: onderzoek@rotterdam.nl
Meer informatie: onderzoek010.nl

**Gemeente
Rotterdam**

Inhoud.

1	Inleiding.	5
1.1	Aanleiding	5
1.2	Vraagstelling	5
1.3	Methodologie	5
1.4	Leeswijzer	5
2	Omvang van het probleem.	7
2.1	Daling jeugdcriminaliteit door digitalisering leefwereld	7
2.1.1	Ernstige geweldsdelicten versus algehele jeugdcriminaliteit	8
2.1.2	Toename van online jeugdcriminaliteit	8
2.1.3	Omvang van het probleem	9
2.2	De Rotterdamse situatie	9
2.3	Samengevat	10
3	Het belang van sociale media voor jongeren.	11
3.1	Socialisatie en identiteitsvorming	11
3.2	Sociale relaties	12
3.3	Autonomie, vrijheid en vermaak	12
3.4	Sociale media geeft een groter publiek	12
3.5	Samengevat	13
4	Risico's van sociale media.	14
4.1	Normalisering van grensoverschrijdend gedrag	14
4.2	Facilitering van offline geweld	15
4.3	Werving van jongeren voor criminaliteit	15
4.4	Kopiëren van offline crimineel gedrag	16
4.5	Ontstaan van nieuwe criminaliteitsvormen	16
4.6	Samengevat	16
5	Wapenbezit en -geweld.	17
5.1	Wapenhandel	17
5.2	Wapenbezit	17
6	Drugshandel.	25
6.1	Mogelijkheden voor preventie	26
6.2	Samengevat	26

7	Criminele uitbuiting.	28
7.1	Rekrutering voor de criminaliteit	28
7.2	Bankpasfraude en geldezels	28
7.3	Mogelijkheden voor preventie	29
7.4	Samengevat	29
8	Cybercriminaliteit.	30
8.1	Swipen en verkoop van illegaal verkregen producten	30
8.2	Mogelijkheden voor preventie	31
8.3	Samengevat	31
9	Cybergeweld.	32
9.1	Fysiek geweld	32
9.2	Verbaal geweld: cyberpesten	32
9.3	Mogelijkheden voor preventie	33
9.4	Samengevat	34
10	Seksuele grens-overschrijding	35
10.1	Sexting	35
10.2	Exposing	36
11	Algemene aanbevelingen.	40
11.1	Wees bewust van de risico- en beschermende factoren	40
11.2	Begrijp de waarde van de onlinewereld	41
11.3	Monitoring	41
11.4	Investeer in de weerbaarheid van jongeren	41
11.5	Extra aandacht voor jongeren met een licht verstandelijke beperking	41
11.6	Een integrale online aanpak via sociale media	42
11.7	Jongerenpanel	42
	Literatuur.	43

1 Inleiding.

1.1 Aanleiding

De Veiligheidskoers 2023-2027 van de gemeente Rotterdam (2022) beschrijft onder andere hoe de gemeente de komende jaren zal inzetten op het versterken van de aanpak van jeugdcriminaliteit en het ontwikkelen van preventieve maatregelen. Het doel is om te zorgen dat een nieuwe generatie Rotterdammers zo veilig mogelijk opgroeit en minder jongeren in aanraking komen met politie en justitie. Hiermee wil de gemeente jonge Rotterdammers weerbaar maken en beschermen voor criminaliteit. Hiervoor heeft de gemeente ook meer inzicht nodig in de leefwereld van jongeren, een wereld die zich vaak online afspeelt.

Op 1 december 2022 nam de gemeenteraad van Rotterdam de motie 'Zicht op sociale media' aan. In deze motie wordt onder andere gevraagd om de gemeenteraad inzicht te geven in de gemeentelijke preventieve aanpak ten aanzien van jeugdcriminaliteit met betrekking tot sociale media. Ook wordt gevraagd onderzoek te doen naar hoe de onlinewereld de offlinewereld raakt op het gebied van het ronselen van jongeren voor het criminele circuit. Ten slotte is ook gevraagd om aanbevelingen op basis van onderzoek voor de preventieve aanpak van de gemeente Rotterdam.

1.2 Vraagstelling

Directie Veiligheid vroeg OBI om een quickscan te verrichten naar reeds beschikbare onderzoeksliteratuur over de rol van sociale

media bij jeugdcriminaliteit. De vraag beperkt zich specifiek op de invloed van sociale media op jeugdige plegers en slachtoffers bij fenomenen die actueel zijn in de stad, te weten wapengeweld, drugshandel, criminele uitbuiting, sexting en digitale criminaliteit.

1.3 Methodologie

OBI voerde literatuuronderzoek uit naar publicaties met als een doel een samenvatting van de kennis over de rol van sociale media bij jeugdcriminaliteit, en specifiek de invloed hierop bij jeugdige plegers/slachtoffers, in ieder geval op de fenomenen wapengeweld, drugshandel, criminele uitbuiting, sexting en digitale criminaliteit.

De opdrachtgever leverde een aantal belangrijke publicaties aan voor de quickscan. OBI heeft daarnaast ook andere literatuur bestudeerd. Het aantal bestudeerde publicaties is beperkt door de beperkt beschikbare tijd voor dit onderzoek. Deze rapportage is daardoor geen complete weergave, maar dient beschouwd te worden als een quickscan, conform de opdracht van de Directie Veiligheid.

1.4 Leeswijzer

In hoofdstuk 2 beschrijven wij de omvang van het probleem. In hoofdstuk 3 beschrijven we het belang van sociale media voor jongeren en in hoofdstuk 4 de risico's van sociale media voor jongeren.

Vanaf hoofdstuk 5 gaan we in op de rol van sociale media bij jeugdcriminaliteit. Hoofdstuk 5 richt zich op wapenbezit en wapengeweld. Ook de drillrap, het showen met wapens en het showen met luxe artikelen komen in dit hoofdstuk aan bod. Hoofdstuk 6 gaat in op de rol van sociale media bij drugshandel en hoofdstuk 7 beschrijft de rol van sociale media bij criminele uitbuiting. In hoofdstuk 7 wordt specifiek ingegaan op bankpasfraude en geldezels. In hoofdstuk 8 wordt cybercriminaliteit beschreven en in hoofdstuk 9 cybergeweld. Het laatste onderwerp, de rol van sociale media bij seksuele grensoverschrijding, wordt beschreven in hoofdstuk 10. In dit hoofdstuk komen sexting en exposing aan de orde.

In ieder hoofdstuk geven we, waar mogelijk op basis van de beschikbare literatuur, mogelijkheden voor preventie voor de betreffende soort overtredingen. We sluiten deze rapportage af met overstijgende aanbevelingen voor preventie.

2 Omvang van het probleem.

Sinds 2007 is een daling in de geregistreerde jeugdcriminaliteit waar te nemen (Berghuis & De Waard, 2017; Van der Laan et al., 2020; Snippe et al., 2021). Verklaringen voor deze daling worden gezocht in een verhoogde beveiliging van de openbare ruimten, strengere morele opvattingen ten opzichte van risicogedrag en een verbeterde band met ouders en school (Berghuis & De Waard, 2017; Van der Laan, Pleysier & Weerman, 2020). De toegenomen digitalisering van de samenleving, online gaming, de opkomst van sociale media en de smartphone worden eveneens aangewezen als belangrijke verklaringen voor de daling in de geregistreerde jeugdcriminaliteit (Ferwerda et al., 2016; Van Ham & Ferwerda, 2016; Berghuis & De Waard, 2017; Van der Laan et al., 2017; Van der Laan en Beerthuizen, 2018; Ferwerda, 2019; Van der laan et al., 2020; Weerman, 2017).

2.1 Daling jeugdcriminaliteit door digitalisering leefwereld

De hoeveelheid tijd die ongestructureerd wordt doorgebracht met leeftijdgenoten in de publieke ruimte is gerelateerd aan een verhoogde kans op het plegen van delicten (Osgood & Anderson, 2004; Hoebe, 2016; Svensson & Oberwittler, 2019). Door de digitalisering brengen jongeren minder tijd met vrienden op straat en in de publieke ruimte door, en meer tijd thuis achter een beeldscherm en online op sociale media

(Wennekers et al., 2016; Kanne et al., 2019). Veel jongeren spenderen dagelijks uren achter een beeldscherm of aan een smartphone (Kanne et al., 2019). Voor sommige jongeren is het internet een soort 'digital street' geworden (Lane, 2019). Deze verandering in het vrijetijdspatroon lijkt nog wel het meest bij te dragen aan de daling in de jeugdcriminaliteit (Van der Laan et al., 2020). Wel komt de jeugd door het gamen in aanraking met virtueel geweld en kan hierdoor ook verharding in het gedrag optreden. Daarnaast ontstaan ook vormen van online jeugdcriminaliteit waar politie en justitie (nog) geen weet van heeft of geen grip op heeft.

De online contacten met leeftijdsgenoten zijn voor een deel van de jongeren een verlengstuk van de contacten die zij offline hebben (McCuddy, 2021), maar de onlinewereld voegt ook nieuwe contacten toe en maakt het voor jongeren makkelijker om in contact te komen met geestverwanten wereldwijd (Van der Laan et al., 2020).

De digitalisering (gaming, sociale media, smartphones) gaf jongeren meer mogelijkheden om in sociale behoeften aan verbondenheid, erkenning en waardering te voorzien, om een eigen identiteit en levensstijl te ontwikkelen en om zich te vermaken (Van der laan et al., 2020). Veel immateriële motivatie voor grensoverschrijdend gedrag viel door de

digitalisering weg. Grensoverschrijdend gedrag is minder nodig als middel om bij een groep te behoren, om status en waardering te krijgen of om spanning te beleven. De onlinewereld biedt alternatieven (Weerman, 2017).

2.1.1 Ernstige geweldsdelicten versus algehele jeugdcriminaliteit

Zowel uit de geregistreerde jeugdcriminaliteit als uit zelfrapportage blijkt dat het aantal delinquente jongeren (van 12 t/m 23 jaar) vanaf 2007 daalt, nadat er vanaf 2000 een behoorlijke stijging is geweest. Tegelijkertijd blijft het aantal jongvolwassen daders (18-23 jaar) van ernstige delicten¹ in de periode 2016 – 2021 min of meer stabiel, nadat ook dit vanaf 2004 was gedaald. Onder minderjarigen (12-18 jaar) is er in de periode 2016 – 2021 zelfs sprake van een lichte toename (eveneens volgend op een daling vanaf ca 2004). De stijging is vooral te zien in de G4. Het is onduidelijk in hoeverre de stijging te maken heeft met een daadwerkelijke stijging in ernstig geweld, of een grotere focus van de overheid op deze delicten onder minderjarigen in de grote steden. Voor 2022 rapporteert het OM een daling van het aantal jeugdige verdachten van ernstig geweld. (Van der Laan et al., 2021, Tollenaar, et al, 2023, Beijers, et al, 2023). De problemen lijken het grootst onder de jeugdige veelplegers (Weijers et.al., 2010; Van Grinsven & Verwoest, 2017).

Het sociale mediagebruik van ernstige delinquenten kenmerkt zich erdoor dat zij graag kijken naar mediacontent die aansluit bij hun deviante normen en waarden, ongeacht welk medium (Vandebosch 2000). Zij kijken vooral naar actie-, politie- en gangsterfilms die status – zoals geld, macht en dapperheid – bevestigen (Vandebosch, 2000; 2001; Van Ommen 2018). Gedetineerden zijn ook geïnteresseerd in nieuws en juridische informatie (Moors et al., 2019).

2.1.2 Toename van online jeugdcriminaliteit

Er blijft een categorie jongeren voor wie sociale media en smartphones onvoldoende vervanging zal bieden voor de verleiding en aantrekkingskracht van criminaliteit. Daarnaast heeft de digitalisering ook online criminaliteit vergemakkelijkt en gestimuleerd, en mogelijk geleid tot een gedeeltelijke verschuiving van offline naar online jeugdcriminaliteit (Weerman, 2017). Het fenomeen internet bubble kan er daarbij voor zorgen dat al aanwezige opvattingen en gedragingen verder worden versterkt (Roks et al., 2022). De onlinewereld lijkt jongeren dus zowel positief als negatief te kunnen beïnvloeden (Van der Laan e.a., 2017; Weerman, 2017; Kuppens et al., 2021).

De online criminaliteit betreft bestaande criminaliteitsvormen, maar ook nieuwe vormen van criminaliteit en grensoverschrijdend gedrag (NH-Samen Veilig, z.d.). Daarbij gaat het om zowel gedigitaliseerde criminaliteit, zoals bedreiging of fraude via sociale media en bepaalde apps, als om meer of minder geavanceerde vormen van cybercriminaliteit, zoals DDoS-aanvallen, hacken, ransomware en dergelijke.

Een ander verschijnsel is dat de online en offlinewereld voor jongeren verworden zijn tot één fluïde leefwereld (NH-Samen Veilig, z.d.). Problematische jeugdgroepen en 'gangs' manifesteren zich naast offline ook online (Van Hellemond, 2012; Van den Broek, 2013; Storrod & Densley, 2017). Online conflicten en provocaties leiden regelmatig tot offline geweld tussen jongeren met ernstige en soms zelfs fatale gevolgen (Patton e.a., 2014; Irwin-Rogers & Pinkney, 2017).

Welke invloed deze nieuwe online context heeft op jeugdcriminaliteit, niet alleen in de online-, maar ook in de offlinewereld, en welke processen hierbij een rol spelen, is nog grotendeels een

¹ Denk bij ernstige delicten aan (poging tot) moord, doodslag of zware mishandeling

braakliggend terrein voor criminologen (Weerman, 2019; Laan & Weerman, 2020).

2.1.3 Omvang van het probleem

Online grensoverschrijdend gedrag blijkt vaker voor te komen dan men zou vermoeden. De betrokkenheid bij online criminaliteit blijkt uit zelfrapportageonderzoek onder jongeren bijna net zo gewoon als het plegen van traditionele vormen van offline jeugdcriminaliteit, hoewel het meestal gaat om relatief onschuldige vormen, zoals inloggen zonder iemands toestemming (zie Van der Laan & Beerthuis, 2016). Uit zelfrapportage in de Monitor Jeugdcriminaliteit blijkt dat 31% van de deelnemende jongeren in het voorgaande jaar een online delict heeft gepleegd, variërend van het pesten van leeftijdsgenoten via internet tot online bedreiging, het verspreiden van seksueel getint beeldmateriaal en het inloggen op een computer zonder toestemming. Ook geavanceerdere online delicten, zoals het uitvoeren van DDoS-aanvallen en het verspreiden van virussen, kwamen voor (Van der Laan & Goudriaan 2016). Ook uit andere onderzoeken blijkt dat een groot deel van de jongeren tegenwoordig ook delicten pleegt via het internet (Kerstens & Stol 2012; Holt & Bossler 2014; Zebel et al., 2014; Weerman, 2017). In 2017 geeft maar liefst 28,3% van de jongeren aan in de twaalf maanden voorafgaand aan de Monitor Zelfgerapporteerde Jeugdcriminaliteit een online delict te hebben gepleegd. Daarvan rapporteert 16,7% alleen cyberdelicten, 5,2% zegt alleen gedigitaliseerde delicten te plegen² en 6,4% rapporteert zowel gedigitaliseerde als cyberdelicten (Rokven & Van der Laan, 2017).

Maar de online jeugdcriminaliteit blijft grotendeels buiten beeld van de politie, blijktens het geringe aantal verdenkingen en vervolgingen onder jongeren voor online delicten in vergelijking

met de zelfrapportagegegevens (Van der Laan e.a., 2016; Kuppens et al., 2021).

2.2 De Rotterdamse situatie

Net als landelijk is ook in Rotterdam de (geregistreeerde) jeugdcriminaliteit de afgelopen jaren afgenomen (Kessels, 2023). Wel zien we dat jongeren die wél over de schreef gaan steeds gewelddadiger worden. In 2022 waren in Rotterdam jongeren betrokken bij 181 zware geweldsincidenten, zoals schietpartijen. In 2021 waren dat er nog 117. Van alle verdachten van zwaar geweld - zoals aanslagen op huizen met explosieven of automatische wapens en liquidaties was 44 procent in 2022 jonger dan 23 jaar (NOS, 2023).

Zorgelijk is ook dat steeds meer jongeren in Rotterdam worden geronseld voor allerlei vormen van criminaliteit. Opvallend is het toenemende aantal jongeren dat haventerreinen binnendringt op zoek naar cocaïne in zeecontainers. De zogenaamde uithalers zijn regelmatig jonge jongens, soms niet ouder dan 15 jaar (Gemeente Rotterdam, 2022).

Ook het Centrum tegen Kinderhandel en Mensenhandel (CKM) ziet het aantal jonge slachtoffers van criminele uitbuiting toenemen in Rotterdam. Dit blijkt uit onderzoek onder 500 professionals, zoals wijkagenten en jongerenwerkers, waarvan bijna de helft aangeeft te hebben meegemaakt dat jongeren voor de criminaliteit werden geronseld (Leito et al, 2021).

Binnen de jeugdcultuur in Rotterdam bestaan verschillende risicovolle elementen die crimineel gedrag versnellen. Een hiervan is het gebruik van sociale media, waarmee een nieuwe dimensie is ontstaan. De verheerlijking van geweld in de jeugdcultuur zorgt in een aantal gevallen voor een gevoel van onveiligheid in de Rotterdamse

² Cybercriminaliteit betreft strafbare feiten die worden gepleegd via een ICT-middel én die gericht zijn op een ICT middel. Gedigitaliseerde criminaliteit zijn strafbare feiten waarbij gebruik gemaakt wordt van een ICT-middel (Veiligheidsnetwerk Oost-Nederland, z.d.).

buurten en in de scholen (Gemeente Rotterdam, 2022).

2.3 Samengevat

In dit hoofdstuk hebben we gezien dat de landelijke (geregistreerde) jeugdcriminaliteit de afgelopen vijftien jaar is afgenomen. Wel blijft er een harde kern van ernstig delinquentie jongeren. Ook in Rotterdam is er sprake van een daling in de jeugdcriminaliteit, maar zien we dat de harde kern in omvang toeneemt en steeds gewelddadiger wordt. Ook het aantal Rotterdamse jongeren dat verleid wordt door criminelen neemt toe.

De onlinewereld lijkt jongeren zowel positief als negatief te kunnen beïnvloeden. Enerzijds worden de toegenomen digitalisering van de samenleving, online gaming en de opkomst van sociale media en de smartphone aangewezen als één van de belangrijke verklaringen voor de daling in de geregistreerde jeugdcriminaliteit. Sociale media en computergames hebben jongeren van de straat gehaald, wat de kans op delinquent gedrag verkleint. Verschillende positieve functies van sociale media en online activiteiten overlappen met de beloningen die zijn verbonden aan het plegen van jeugdcriminaliteit. Vaak gaat het om sociale en immateriële beloningen: het gevoel van erkenning, autonomie, competentie en verbondenheid. Delinquent gedrag is voor sommige jongeren hierdoor wellicht minder nodig als middel om ergens bij te horen, als manier om grenzen te verkennen, om status en waardering te krijgen en om wat te beleven. De onlinewereld biedt alternatieven.

Anderzijds heeft de digitalisering ook online criminaliteit vergemakkelijkt en gestimuleerd, en mogelijk geleid tot een gedeeltelijke verschuiving van offline naar online jeugdcriminaliteit. Online criminaliteit - variërend van het pesten van leeftijdsgenoten via internet tot online bedreiging en het verspreiden van seksueel getint beeldmateriaal tot verheerlijking van geweld – komt veel voor onder jongeren, maar blijft grotendeels buiten beeld van de politie.

3 Het belang van sociale media voor jongeren.

Uit gegevens van het CBS blijkt dat jongeren tussen de 15 en 23 jaar in Nederland gemiddeld drie uur per dag op sociale media doorbrengen (CBS, 2018; 2019). De populairste platforms onder jongeren in deze leeftijdscategorie zijn in 2021: Snapchat³, Instagram, Whatsapp, TikTok en Youtube (Moors et al., 2019; Van der Veer et al., 2021; EMM, 2023). Maar jongeren zijn ook actief op Telegram, Keek en (in mindere mate) op Facebook (Moors et al., 2019; Roks & Van den Broek, 2017; 2020). Wat maakt sociale media zo aantrekkelijk voor jongeren? Daar gaat dit hoofdstuk over.

De literatuur geeft verschillende redenen waarom sociale media aantrekkelijk én belangrijk zijn voor jongeren, waaronder de rol bij de socialisatie en identiteitsvorming, de vorming van sociale relaties, de autonomie en vrijheid die jongeren online ervaren, vermaak en het grotere publiek dat jongeren op sociale media hebben.

3.1 Socialisatie en identiteitsvorming

Sociale media zijn een belangrijke bron geworden voor socialisatie. Ze bieden kansen die aansluiten bij de levensfase van jongeren, zoals: exploratie, zelfexpressie en identiteitsvorming (Veldhuis et al., 2020). Jongeren tussen de 15 en 23 jaar zijn volop bezig met het ontwikkelen van hun persoonlijke identiteit. Sociale media bieden gebruikers bijna onbegrensde mogelijkheden om te exploreren, wat een belangrijk proces is bij de identiteitsvorming (NH-Samen Veilig, z.d.). Het is een sociale omgeving waarin jongeren het gedrag van anderen kunnen observeren en mogelijk imiteren (NH-Samen Veilig, z.d.). Via sociale media kunnen jongeren experimenteren met verschillende identiteiten (NH-Samen Veilig, z.d.). De onlinewereld geeft jongeren zichtbaarheid, maar ook veranderbaarheid (Valkenburg, 2014; Bucher & Helmond, 2017). Jongeren maken hun identiteit en de kenmerken die daarbij horen kenbaar via berichten op sociale media. Het gaat hierbij om zowel basale als persoonlijke zaken, waaronder interesses, meningen en gevoelens. Zij

³ Met Snapchat kunnen gebruikers beeldmateriaal en berichten met elkaar delen. De berichten zijn enkele seconden zichtbaar en verdwijnen daarna van het scherm. Het beeldmateriaal en de berichten zijn daarna niet terug te vinden op de telefoon van de zender of de ontvanger.

kunnen hun gedachten, gevoelens en ideeën uiten (NH-Samen Veilig, z.d.). En zij kunnen belevenissen en gebeurtenissen met elkaar delen via het plaatsen van content zoals blogs, foto's en video's (Kietzmann et al., 2011). Jongeren kunnen zich kortom naar eigen wens presenteren (Kietzmann et al., 2011). Zij kunnen via sociale media ook een reputatie, populariteit en status verkrijgen, wat bijvoorbeeld af te lezen is aan het aantal likes, views, retweets, volgers en beoordelingen (Kietzmann et al., 2011). De erkenning en waardering die jongeren online ontvangen, draagt bij aan de vorming van het zelfvertrouwen (Valkenburg 2014; Weerman, 2017).

Jongeren vinden de waardering en erkenning die zij via sociale media ontvangen erg belangrijk (Kloosterman & Van Beuningen 2015). In een recent CBS-onderzoek naar sociale mediagebruik geeft ongeveer de helft van de ondervraagde jongeren aan een goed gevoel te krijgen als anderen posts van hen liken, retweeten of delen, en als ze veel contacten hebben op sociale media (Kloosterman & Van Beuningen; Kietzmann et al., 2011).

Sociale media vervullen dus allerlei sociale en psychologische functies die, in het bijzonder tijdens de adolescentiefase, interessant en aantrekkelijk zijn en bijdragen aan de socialisatie en identiteitsvorming. Sociale media zijn voor jongeren een plek waar zij zowel hun eigen identiteit mee vorm kunnen geven als kenbaar kunnen maken (Weerman, 2017).

3.2 Sociale relaties

Communiceren met leeftijdgenoten is een belangrijke functie van sociale media (Kietzmann et al., 2011). Jongeren communiceren via sociale media met hun offline vrienden, maar zijn ook toegankelijk en bereikbaar voor jongeren buiten hun offline vriendenkring (Valkenburg 2014; Bucher & Helmond 2017). Zij hebben op sociale media interactie met andere jongeren en bouwen relaties op (NH-Samen Veilig, z.d.). Zij vormen groepen om gezamenlijke doelen te bereiken of

interesses met elkaar te delen. Daarnaast worden ook meer persoonlijke (liefdes)relaties opgebouwd en publiek kenbaar gemaakt. Ook worden via sociale media zakelijke relaties gelegd en opgebouwd (Kietzmann et al., 2011). Door de opbouw van relaties en deelname aan groepen hebben jongeren het gevoel ergens bij te horen en ontvangen en geven zij erkenning en waardering aan elkaar.

3.3 Autonomie, vrijheid en vermaak

Sociale media zijn in de eerste plaats altijd bereikbaar, 24 uur per dag. Ook is er geen toezicht van de overheid, politie, professionals of ouders en verzorgers (NH-Samen Veilig, z.d.). Jongeren ervaren op sociale media vrijheid en regie over hun eigen activiteiten. Zij bepalen zelf met wie, wanneer en hoe ze communiceren (NH-Samen Veilig, z.d.; Subrahmanyam & Šmahel, 2011; Veldhuis et al., 2020; Tielens, 2021). Dit maakt het gebruik van sociale media extra aantrekkelijk. Bovendien kunnen jongeren ook anoniem aanwezig zijn op sociale media (NH-Samen Veilig, z.d.). Niet in de minste plaats biedt sociale media jongeren een platform voor vermaak.

3.4 Sociale media geeft een groter publiek

De fysieke straat fungeerde lange tijd als primaire podium voor individuele en collectieve performances. Het publiek bestond daarbij voornamelijk uit andere deelnemers uit de sociale omgeving. Sociale media geven een veel groter publiek voor alle uitingen. Ook wanneer het gaat om online uitingen van straat- en gangculturen (NH-Samen Veilig, z.d.; Van Hellemont, 2012, 2015; Pyrooz, Decker & Moule, 2015; Roks, 2016, 2017; Storrod & Densley, 2016; Roks & Van den Broek, 2017; 2020). Bij deze uitingen ligt het accent echter meer op het benadrukken van het deviante of het criminele dan het meer alledaagse. Zo kregen onderzoekers (Roks & Van den Broek, 2017; 2020) de indruk dat de jongeren uit Spangen proberen om online zo crimineel of delinquent mogelijk over te komen. Jongeren suggereren online een criminele betrokkenheid

die zich aanzienlijk hoog op het 'street cultural spectrum' bevindt (Ilan, 2015). Echter in werkelijkheid gaat het om het imago dat de jongeren zichzelf willen aanmeten, ofwel hoe zij door anderen gezien willen worden. Het lijkt er dus op dat jongeren online een straatidentiteit construeren en cultiveren, op een veilige afstand van de daadwerkelijke straten. Echter kan het online imago wel leiden tot confrontaties in de offline wereld waar zij worden uitgedaagd tot navolging van de online geconstrueerde identiteit (Pyrooz et al., 2015). De grotere exposure van de gepopulariseerde straatcultuur via sociale media heeft als nadeel dat deze doorsijpelt naar een breder jeugdpubliek. Het kan mogelijk onderdeel gaan uitmaken van meer conventionele jeugdculturen en de populaire cultuur meer in het algemeen (Roks & Van den Broek, 2017; 2020).

3.5 Samengevat

In dit hoofdstuk hebben we gezien dat jongeren een aanzienlijk deel van hun vrijetijd aan sociale media besteden (gemiddeld drie uur per dag) en sociale media aantrekkelijk en belangrijk zijn voor jongeren.

Er zijn meerdere redenen waarom sociale media aantrekkelijk én belangrijk zijn voor jongeren, waaronder de rol bij de socialisatie en identiteitsvorming, de vorming van sociale relaties, de autonomie en vrijheid die jongeren online ervaren, vermaak en het grotere publiek dat jongeren op sociale media hebben.

4 Risico's van sociale media.

Sociale media brengen ook risico's en problemen met zich mee (McCuddy & Vogel, 2015; Weerman, 2019). Volgens Valkenburg (2014) veroorzaken sociale media bij een minderheid van de jongeren negatieve gevoelens: gevoelens van eenzaamheid worden vergroot en negatieve online-ervaringen doen afbreuk aan hun zelfwaardering. De literatuur noemt daarnaast andere risico's, waaronder compulsief internet- of sociale mediagebruik en gameverslaving (O'Keeffe & Clarke-Pearson 2011; Kerstens & Stol 2012; Valkenburg, 2014; Schoenmakers et al. 2015). Met betrekking tot criminaliteit gaat de literatuur in op normalisering van grensoverschrijdend gedrag, het kopiëren van crimineel gedrag, facilitering van fysiek geweld en werving van jongeren voor criminaliteit.

4.1 Normalisering van grensoverschrijdend gedrag

De anonimiteit, het gebrek aan toezicht (waar jongeren erg blij mee zijn) en het ontbreken van negatieve consequenties, maken het internet interessant voor jongeren om grensoverschrijdend gedrag te vertonen (NH-Samen Veilig, z.d.). Uitingen van grensoverschrijdende gedraging en attitudes bereiken online meer publiek dan offline, waar het publiek begrensd wordt door de geografische grenzen van de buurt, school en de straat (McCuddy & Vogel, 2015; Weerman, 2019).

Hoe vaker jongeren online en/of offline in aanraking komen met grensoverschrijdend gedrag, hoe normaler dit gedrag lijkt en hoe groter de kans dat zij dit gedrag ook gaan vertonen. Algoritmes op het internet dragen eraan bij dat jongeren al snel in een bubble van gelijkgestemde inhoud op sociale media komen, waardoor er meer kans op normalisatie ontstaat.

Een bekend verschijnsel zijn grensoverschrijdende jeugdgroepen en gangs die zich online manifesteren. Zij associëren zich met criminele activiteiten en presenteren zich online met luxe en geld. Hiermee creëren zij een succesvol imago (De Jong, 2007; Van den Broek, 2013; Weerman, 2019). Daarnaast presenteren zij zich met wapens, waarmee zij zich een gewelddadig imago aanmeten. Het gaat overigens vaak niet om een betrouwbare afspiegeling van de werkelijkheid, maar een impressie van de straatcultuur, identiteit en het imago zoals de jongeren gezien willen worden (De Jong, 2007; Roks & Van den Broek, 2017). Het succesvolle, (status)rijke imago van deze jongeren op sociale media heeft een grote aantrekkingskracht (Roks & Van den Broek, 2017; Weerman, 2019). Dit is terug te zien aan de doorwerking van dit imago bij jongeren die geen onderdeel uitmaken van jeugdgroepen of gangs, maar zich een soortgelijk imago aanmeten, door eveneens online te poseren met geld, wapens en

luxeartikelen (Roks & Van den Broek, 2017; Weerman, 2019).

Media hebben invloed op normalisering van grensoverschrijdend gedrag. Een misdaad is pas een misdaad als er een juridische grondslag voor is én als mensen die (h)erkennen. Media dragen eraan bij dat gedragingen na verloop van jaren, niet meer crimineel gevonden worden, of minder strafbaar. De grenzen van wat toelaatbaar is verschuiven (Carrabine 2008; Jewkes 2010; Moors et al., 2019).

Normalisering vindt niet alleen plaats door de onlinewereld. De offline omgeving waar de betreffende jongere woont of zich veel begeeft speelt eveneens een rol. Kemp et al. (2019) benoemen specifiek de aanwezigheid van criminele rolmodellen in de omgeving, het wonen in een buurt waar georganiseerde groepen opereren als risicofactoren. Hoe meer een persoon in aanraking komt met georganiseerde criminaliteit, hoe groter de neiging om eraan deel te nemen (Kemp et al., 2019).

4.2 Facilitering van offline geweld

Sociale media blijken ook fysiek geweld te faciliteren. Online interactie dat uitloopt op geweld of dreiging met geweld, leidt tot geweld in de fysieke wereld (Patton et al., 2014; Irwin-Rogers & Pinkney, 2017; Peterson & Densley, 2017). Het kan gaan om geweld tussen individuele jongeren, maar het kan ook groepsgeweld betreffen, zoals opstanden en rellen van jongeren tegen de overheid. We kunnen bijvoorbeeld denken aan de rellen rondom de avondklok (De Gelderlander, 2020). Ook worden vechtpartijen tussen groepen jongeren online gepland. Na een vechtpartij wordt ook beeldmateriaal en commentaar rondom de vechtpartij via sociale media gedeeld (Patton et al., 2014; De Gelderlander, 2020).

4.3 Werving van jongeren voor criminaliteit

Onder de werving van jongeren kunnen we twee soorten werving scharen. Een eerste soort is dat jongeren worden geworven als afnemers van illegale producten. De anonimiteit en het gebrek aan toezicht maken het internet aantrekkelijk voor criminelen. Zij kunnen traditionele criminele gedragingen makkelijker, sneller en anoniemer uitvoeren en bovendien een veel groter publiek bereiken. We kunnen hierbij denken aan illegale drugs- en wapenhandel en bijvoorbeeld *cyberviolence* (Kerstens & Veenstra, 2013; Van der Bruggen, 2015).

Een tweede soort werving is gericht op jongeren voor het uitvoeren van criminele activiteiten. Criminelen kunnen via sociale media makkelijker en grootschaliger jongeren benaderen om criminele activiteiten voor hen uit te voeren (NH-Samen Veilig, z.d.; McCuddy & Vogel, 2015; Weerman, 2019). Criminelen richten zich bij de werving vooral op kwetsbare jongeren.

De literatuur beschrijft een aantal **risicofactoren** bij jongeren voor de werving door criminelen. Deze risicofactoren gelden mogelijk ook voor de online wereld. Bijvoorbeeld jongeren die te maken hebben met sociale marginalisering of jongeren die geen positieve toekomstverwachtingen hebben (Calderoni et al., 2020; Servaas et al., 2021). Ook zijn een laag opleidingsniveau, problemen op school en voortijdig schoolverlaten in combinatie met drugsgebruik en vrienden met een negatieve invloed belangrijke risicofactoren (Calderoni et al., 2020; De Boer et al., 2022). Het lidmaatschap van een criminele groep kan personen het gevoel geven ergens bij te horen, het geeft een sociale identiteit (Calderoni et al., 2020; De Boer et al., 2022).

De literatuur noemt ook **beschermingsfactoren**, die mogelijk ook gelden voor de online wereld. De juiste sociale banden en sociale omgeving zijn van groot belang. Zo kunnen personen die (van dichtbij) de destructieve kant van een crimineel leven hebben gezien en daarop hebben kunnen

reflecteren, wervingsactiviteiten beter weerstaan (Adjiembaks, 2018). Ook de aanwezigheid van positieve rolmodellen en betekenisvolle, steunende derden die waarde hechten aan schoolprestaties is een beschermingsfactor (Adjiembaks, 2018). Het helpt ook wanneer jongeren zien dat het financieel gewin tegenvalt. De afwezigheid van schulden en het hebben van een baan zijn eveneens beschermingsfactoren. Erkenning van talenten en succeservaringen is een bron van veerkracht (Van Koppen et al., 2017).

4.4 Kopiëren van offline crimineel gedrag

Media-uitingen van jongeren over criminele gedragingen krijgen dikwijls de status van voorbeeldgedrag. Andere jongeren raken door deze media-uitingen geïnspireerd om het gedrag te kopiëren. Bos et al. (2011) geeft een opsomming van criminele gedragingen die door andere jongeren gekopieerd zijn. Bijvoorbeeld de stoeptegels die vanaf viaducten op auto's of tegen treinen werden gegooid; brandstichting in meer dan 8000 auto's in 2016 en 2017. Daarnaast worden criminele gedragingen gefaket. Dit zien we terug bij bijvoorbeeld de valse bommeldingen op scholen in 2017 (Bos et al., 2011).

4.5 Ontstaan van nieuwe criminaliteitsvormen

Sociale media bieden niet alleen mogelijkheden voor bestaande criminaliteitsvormen, maar ook voor nieuwe, zoals vormen van fraude en oplichting en vormen van seksueel overschrijdend gedrag, waaronder *sexting* en *exposing* (NH-Samen Veilig, z.d.; Van Ouytsel et al., 2017; Roks & Monshouwer, 2020; Tielens, 2021).

4.6 Samengevat

In dit hoofdstuk zijn we ingegaan op de risico's en problemen die sociale media met zich meebrengen. Met betrekking tot criminaliteit zijn deze risico's onder meer de normalisering van grensoverschrijdend gedrag, het kopiëren van crimineel gedrag, facilitering van fysiek geweld en werving van jongeren voor criminaliteit.

Daarnaast bieden sociale media niet alleen mogelijkheden voor bestaande criminaliteitsvormen, maar ook voor nieuwe, zoals vormen van fraude en oplichting en vormen van seksueel overschrijdend gedrag.

Risicofactoren bij jongeren voor de werving door criminelen zijn sociale marginalisering, het ontbreken van positieve toekomstverwachtingen, een laag opleidingsniveau, problemen op school en voortijdig schoolverlaten in combinatie met drugsgebruik en vrienden met een negatieve invloed. Als beschermingsfactoren zijn vooral de juiste sociale banden en sociale omgeving van belang. Maar ook de afwezigheid van schulden, het hebben van een baan, erkenning van talenten en succeservaringen zijn beschermende factoren.

5 Wapenbezit en -geweld.

In dit hoofdstuk beschrijven we de beschikbare informatie uit literatuur over wapenhandel, wapenbezit en wapengeweld in relatie tot sociale media. Daarnaast vormt de drillrapscene een aparte categorie in dit hoofdstuk. Ook het showen met wapens en luxe artikelen op sociale media wordt in dit hoofdstuk behandeld.

5.1 Wapenhandel

Beschrijving: Wapens van alle soorten en maten worden op sociale media te koop aangeboden, zoals steekwapens, pepperspray, revolvers en geweren (Roks & Monshouwer, 2020). Wapenhandel leidt tot wapenbezit.

Werkwijze en gebruikte media: Voor wapens en geweld lijkt sociale media te fungeren als een katalysator (Roks et al., 2022). Jongeren hoeven online niet op zoek te zijn naar wapens om ze aangeboden te krijgen. Wapenhandel komt zowel op Snapchat als op Telegram voor, maar met name op Telegram (Roks & Monshouwer, 2020). Op Snapchat benadert de handelaar jongeren via een persoonlijk bericht of post hij/zij een advertentie. Op Telegram zijn er groepen voor wapenhandel waar iedereen lid van kan worden (Tielens, 2021). De anonimiteit op Telegram maakt dit platform voor jongeren die op zoek zijn naar wapens erg interessant (Roks et al., 2022).

Risicogroepen: Bij wapenhandel worden voornamelijk jongens en mannen benaderd. Meisjes en vrouwen komen content met wapens (bijna) niet op hun sociale media tegen (Tielens, 2021). Ook wapenbezit komt ook vaker voor onder jongens. Uit recent onderzoek blijkt dat wapenbezit ruim tweeënhalf keer vaker voorkomt bij jongens dan bij meisjes (4.6% versus 1.7%) (Roks et al., 2022).

5.2 Wapenbezit

Roks et al. (2022) deden onderzoek naar wapenbezit en wapengedrag onder Rotterdamse jongeren. De meerderheid van de Rotterdamse leerlingen heeft niets met wapens te maken en is zich bewust van de negatieve consequenties. Circa één op de vijf (20%) jongeren uit het onderzoek van Roks et al. (2022) heeft een wapen gehad, gedragen of gebruikt gedurende de periode van het onderzoek. Een kleine groep jongeren bezit wapens, maar draagt deze niet bij zich.

Werkwijze en gebruikte media: Zie paragraaf over wapengebruik.

Risicogroepen en motieven: Jongeren die wapens dragen zijn vaker dan andere jongeren recent slachtoffer geweest van geweld. Zij zijn impulsiever, hebben een grotere vriendengroep (on- en offline) en behoren vaker bij

jeugdgroepen. Ruim een derde van deze jongeren ziet en hoort vaker over wapens via vrienden (Roks et al., 2022). Zij hebben een grotere acceptatie van wapengebruik en geweld en voelen zich minder gebonden aan regels. In hun thuissituatie ervaren zij vaker dat de eindjes aan elkaar moeten worden geknoopt. Het lijkt om jongeren te gaan die meer gericht zijn op vrienden buiten hun school, gebruik van wapens en geweld relatief acceptabel vinden en een minder welvarende achtergrond hebben dan gemiddeld (Roks et al., 2022).

Jongeren geven over het algemeen twee voornamelijk motieven om een wapen te dragen. Het eerste motief is angst voor criminaliteit. Jongeren die wapens dragen geven aan dat zij dit doen omdat zij zich onveilig en bedreigd voelen. Het dragen van een wapen dient dan als zelfbescherming en geeft een gevoel van veiligheid (Roks et al., 2022). Dit staat lijnrecht tegenover het feit dat een toename van wapens op straat het buitenleven juist onveiliger maakt (Snippe et al., 2021). Het tweede motief is dat het dragen van een wapen status oplevert onder bepaalde straatculturen (Lemos, 2004; Weerman et al., 2022). Daarnaast noemt de literatuur andere oorzaken, zoals directe en indirecte ervaringen met geweld (Roks & Van den Broek, 2020; Snippe et al., 2021).

5.3 Wapengebruik

Beschrijving: Een andere manier waarop jongeren met wapens in contact komen is door dreiging met het gebruik ervan bij conflicten. Deze conflicten kunnen zowel online als offline starten of uit de hand lopen. Ook de dreiging met het gebruik van wapens kan zowel online als offline plaatsvinden. Op sociale media lijken conflicten sneller uit de hand te lopen dan offline.

Online provocaties en bedreigingen kunnen leiden tot offline geweld (Peterson & Densley, 2017). Omgekeerd worden fysieke confrontaties gefilmd en online gedeeld (Roks en Van den Broek, 2020; Roks et al., 2022).

Werkwijze en gebruikte media: Snapchat, Instagram en YouTube zijn belangrijke media waarop wapenbezit kenbaar wordt gemaakt, gewelddadige berichten worden gedeeld, drillrap wordt gedeeld en jongeren elkaar uitdagen. Deze sociale media vormen (evenals de straat) een omgeving waar conflicten tussen jongeren ontstaan, bijvoorbeeld door elkaar uit te dagen en te bedreigen.

Een belangrijke functie van sociale media in dit verband, is dat jongeren in beeld krijgen wie in hun leefomgeving een wapen bezit, waardoor ze hun contacten, vriendschapsrelaties en uitgaansgelegenheden kunnen navigeren. Afhankelijk van de online verkregen informatie over wapenbezit, kunnen zij ervoor kiezen om met deze jongeren al dan niet om te gaan (Roks et al., 2022). Zowel jongens als meisjes volgen specifieke sociale media-pagina's om op de hoogte te blijven van wat er in de stad gebeurt met betrekking tot wapens en geweld. Zo kunnen zij een keuze maken wat de plaatsen betreft die zij bezoeken of juist willen vermijden.

Risicogroepen en -motieven: Roks en anderen (2022) deden onderzoek onder Rotterdamse jongeren naar 'wapengedrag'. Een kleine groep jongeren uit het onderzoek heeft wapens gedragen én gebruikt. Wanneer jongeren online vaak in contact komen met geweld en wapengebruik, vindt er zowel voor direct betrokkenen als voor getuigen een normalisering van (wapen)geweld plaats, waardoor het voor jongeren acceptabeler wordt of zelfs gewenst kan worden om ook zelf wapens te dragen of te gebruiken. Dit geldt met name voor jongeren die gevoelig zijn voor groepsdruk en jongeren met een verhoogd risico op probleemgedrag (Roks et al., 2022). Daarnaast lopen jongeren die online een gewelddadig beeld van zichzelf hebben neergezet het gevaar dat ze dat ze offline worden uitgedaagd om zich te bewijzen (Roks & Van den Broek, 2020).

Onder jongeren die werkelijk wapens hebben gebruikt blijkt sprake te zijn van meer online

observatie van wapens. Door blootstelling aan criminele en grensoverschrijdende gedragingen en attitudes, online en/of offline, lopen jongeren het risico om af te glijden richting de criminaliteit, deviant gedrag te vertonen of er slachtoffer van te worden. Met name risicojongeren van 15 tot 23 jaar hebben een verhoogde kwetsbaarheid en komen volgens de literatuur en berichten uit de media vaker in aanraking met vormen van criminaliteit, geweld en seksueel overschrijdend gedrag. We kunnen hierbij denken aan drugshandel, showen met crimineel verkregen geld, online vormen van fraude en oplichting, vechtpartijen, verbaal geweld, sexting en exposing (Tielens, 2021).

Jongeren die wapens gebruiken ervaren thuis meer financiële krapte en hebben vaker te maken met een problematische opvoedingssituatie. Ze zijn veel meer gericht op de wereld buiten school, zien meer wapens online, horen vaker bij een problematische jeugdgroep en gebruiken relatief vaak drugs. Zij hebben ook een veel sterkere acceptatie van wapens en geweld, staan vijandiger tegenover de politie en hebben vaker recent geweld ervaren (Roks et al., 2022). De redenen die deze jongeren aangeven zijn defensief, expressief en instrumenteel van aard, zoals het tonen ervan en het gebruiken om dingen af te pakken van anderen en anderen te bedreigen (Roks et al., 2022).

5.4 Showen met wapens

Beschrijving: Op sociale media wordt met wapens geshowd. Zo zien jongeren online regelmatig andere jongeren die steek- en vuurwapens tonen. Jongens plaatsen beeldmateriaal op sociale media waarop zij pronken met wapens of stoer gedrag tonen met wapens in hun handen.

Werkwijze en gebruikte media: De media waar jongens pronken met wapens zijn vooral Snapchat, Instagram en YouTube. Jongeren plaatsen hierop stories en beeldmateriaal (Tielens, 2021). Getoonde wapens zijn messen, machetes en vuurwapens. Dit soort uitingen zijn

ook gangbaar in drillrapvideo's, waarmee jongeren hun straatidentiteit uiten en het harde leven in achterstandsbuurtten uitvergrooten (Roks, 2020).

Risicogroepen: Hoewel wapenbezit ook onder meisjes voorkomt, lijkt het showen van wapens gedrag te zijn dat nagenoeg alleen onder jongens voorkomt (Roks et al., 2022).

Motieven: Jongeren zien vaak beeldmateriaal van leeftijdgenoten met wapens. Sommigen onder hen ambiëren een soortgelijk imago als de jongeren op dit beeldmateriaal. Jongeren geven aan dat zij status kunnen verwerven met het posten van vechtpartijen op Instagram. Er zijn speciale accounts waarop zij het beeldmateriaal van vechtpartijen kunnen delen (Moors et al., 2019).

Sommige High Impact Crime delictplegers betitelen het delen van beeldmateriaal van vechtpartijen daarentegen als 'zielig' of 'dom'. Uit eigen ervaring geven zij aan dat het enerzijds wel status oplevert, maar dat je anderzijds daarmee bewijsmateriaal online plaatst. Deze ervaren jongeren maken een afweging tussen status en verhoogde pakkans, waarbij de balans eerder schiet naar pakkansreductie (Moors et al., 2019).

5.5 Drillrap

Beschrijving: Drillrap is een muziekstijl die ontstond in de Verenigde Staten. Jongeren in steden als New York en Chicago rapten over het geweld, de armoede en racisme. 'Drill' verwijst naar het geluid van vuurwapens dat in deze steden dagelijkse kost was. Via Groot-Brittannië kwam de drillrap in Nederland en ook in Rotterdam terecht.

Uit onderzoek naar de drillrapcultuur in Rotterdam blijkt dat sociale media lijken te fungeren als katalysator voor conflicten tussen rivaliserende (groepen) jongeren (Roks en Van den Broek, 2020). In dit kader spelen de sociale media verschillende functies. Een eerste functie is de zelfpresentatie. Jongeren presenteren zich op

sociale media op een gewelddadige manier, eventueel met wapens. Crimineel en gewelddadig gedrag en het gebruik van wapens worden in de clips verheerlijkt. Drillrap beïnvloedt kijkers daarmee in hun gedrag (Snippe et al., 2021). De gewelddadige presentaties dragen ook wel bij aan online ruzies die hun weg naar de offlinewereld vinden. Uit het onderzoek van Roks en Van den Broek (2020) blijkt overigens dat jongeren die zich online gewelddadig uiten, zich offline veel minder gewelddadig gedragen.

Een tweede functie waarvoor jongeren sociale media gebruiken is het beledigen, uitdagen en bedreigen van rivaliserende groepen, ook door wapens in beeld te brengen. Zo sturen jongeren elkaar foto's of video's waarop zij met steek- of vuurwapens te zien zijn om anderen schrik aan te jagen of uit te dagen. Dit betekent overigens niet dat rivaliserende groepen elkaar bij offline confrontaties meteen steken of neerschieten. Het gebeurt vaker dat een rivaal (zonder wapens) wordt aangepakt en dat dit wordt gefilmd en online wordt gedeeld (Roks et al., 2022).

Uit politieregistraties blijkt de rol van sociale media in de gevallen van steekwapengebruik zeker relevant. Uit politieregistraties blijkt dat conflicten soms online (lijken te) beginnen en offline hun vervolg krijgen. Ook blijkt uit de registraties dat fysieke confrontaties tussen jongeren werden gefilmd en online werden verspreid (Roks et al., 2022).

Werkwijze en sociale media: Drillrappers plaatsen hun filmpjes veelal op YouTube. Hun interacties op platformen als Snapchat, Whatsapp en Instagram leiden geregeld tot online ruzies die zowel online als offline enorm kunnen escaleren.

De drillrapcultuur wordt al snel gelinkt aan jeugdcriminaliteit en geweld. Echter is het nog de vraag in hoeverre deze link één-op-één gemaakt kan worden, aangezien de drillrap voor de ene jongere een pose is en voor de ander een echte identiteit (Ilan, 2020). Ook zijn er jongeren die zich online een gangster-imago aanmeten, maar

geheel geen onderdeel uitmaken van een jongerengroep (Van Hellemont, 2012; Storrod & Densley, 2017; Van den Broek, 2013).

De rol van drillrap en drillrappers is uitvoerig beschreven door Roks en Van den Broek (2020). Uit dit onderzoek bleek geen directe relatie tussen verschillende steekincidenten in Rotterdam en drillrap(pers). Drillrap en drillrappers hebben mogelijk wel bijgedragen aan de populariteit van wapens onder jongeren, maar ook die rol lijkt enorm af te nemen. Jongeren vinden dat het 'uit de mode raakt' (Roks et al., 2022). Ook blijkt dat drill(rap) geen noemenswaardige rol speelt als aanleiding van steekwapengebruik (Roks et al., 2022).

Het risico dat drillrappers wel lopen is dat niet alle jongeren door hun online gangsterimago heen kunnen kijken. Hierdoor kunnen deze jongeren offline ook wel door andere jongeren worden uitgedaagd, wat mogelijk een groter geweldsrisico voor deze jongeren betekent (Roks et al., 2022).

Sociale media worden ook gebruikt voor meer gerichte bedreigingen, eventueel gepaard met beeldmateriaal waarop wapens te zien zijn (Roks et al., 2022). Ook uit het onderzoek van Roks en Van den Broek (2020) blijkt dat conflicten soms online lijken te beginnen en offline hun beslag krijgen.

5.6 Showen met luxe artikelen

Beschrijving: Deze categorie betreft geen criminaliteit, maar het showen met luxe artikelen die zijn verkregen uit crimineel geld. Door luxe producten in beeld te brengen, meten jongeren zich een financieel zeer welvarend imago aan (Veblen, 2017; Goverts en Roks, 2020; Ilan, 2020; Roks & Van den Broek, 2020).

Werkwijze en gebruikte media: Op Snapchat en Instagram komen veel foto's voor van jongeren met grote stapels geld, dure auto's, merkkleding, sieraden en andere dure artikelen (Tielens, 2021).

Dit zien we ook terug in drillrap-opnamen op YouTube (Irwin-Rogers et al., 2018; Ilan, 2020).

Motieven: Het online showen met luxe, weelde en geld (afkomstig uit criminele activiteiten) geeft de impressie van succes en er wordt status aan verbonden. Het is niet zozeer een getrouwe afspiegeling van de werkelijkheid, maar een performance die een impressie geeft van de straatcultuur, identiteit en imago. Het beeld van succes, rijkdom en status dat op sociale media wordt geschetst heeft een grote aantrekkingskracht op jongeren (Tielens, 2021).

5.7 Mogelijkheden voor preventie

Op het gebied van wapengeweld noemt de literatuur meerdere mogelijkheden voor preventie. Zo worden kluiscontroles op scholen aanbevolen, wapencontroles in de horeca en preventief fouilleren in openbare ruimten. Ook zou het contact tussen politie, gemeente en horecabedrijven versterkt moeten worden voor de preventieve aanpak van offline wapengeweld (Snippe et al., 2021). Daarnaast worden investeringen genoemd in de mindset van jongeren en gerichte online maatregelen.

5.7.1 Investeren in de mindset

Met betrekking tot de mindset dient gewerkt te worden aan de bewustwording en (on)veiligheidsgevoelens van jongeren.

5.7.1.1 Bewustwording

Het eerste preventieve doel is het vergroten van de *bewustwording* over de risico's van wapens. De aanname hierbij is dat bewustwording van de risico's bijdraagt aan het verminderen van wapenbezit en wapengebruik. Jongeren dienen zich bewust te worden dat het gebruik van wapens kan leiden tot zeer ernstig letsel en dat er hoge straffen staan op wapenbezit en wapengebruik (Snippe et al., 2021). Bewustwording zal waarschijnlijk het beste resultaat genereren bij jongeren die uit stoerdoenerij een wapen dragen. Jongeren die wapens instrumenteel gebruiken zijn naar

verwachting lastiger te overtuigen (Snippe et al. 2021).

Campagnes zijn een manier om te investeren in bewustwording. Volgens de literatuur dienen campagnes bij voorkeur gericht te worden op de meest risicovolle jongeren. Dit zijn jongeren die wapengebruik acceptabel vinden, reeds wapens hebben gebruikt en/of al betrokken zijn geweest bij geweldsincidenten. De campagnes moeten wel aansluiten bij de leefwereld van de jongeren, bijvoorbeeld door jongeren in de campagnes een rol te geven (Tielens, 2021; Roks et al., 2022).

5.7.1.2 Wegnemen onveiligheidsgevoelens

Hoe meer wapens er in omloop zijn, hoe onveiliger de straat is en hoe meer jongeren mogelijk geneigd zijn om een wapen in bezit te hebben of bij zich te dragen. Om deze cyclus te doorbreken is investering nodig in het wegnemen van het ervaren onveiligheidsgevoel (Snippe et al., 2021). Jongeren die een wapen dragen uit zelfverdediging, blijven een wapen dragen zolang zij geloven dat hun (vermeende) tegenstanders een wapen op zak hebben. De ervaren veiligheid en de overtuiging dat het dragen van een mes je 'veiliger' maakt, spelen hierin een rol (Snippe et al., 2021).

5.7.1.3 Conflicthantering

Veel geweldsincidenten tussen jongeren kennen een lang voortraject, waarin conflicten sluimeren en escaleren. Vaardigheden in conflicthantering zouden kunnen voorkomen dat conflicten escaleren in geweldsincidenten. Derhalve zou geïnvesteerd moeten worden in de conflicthanteringsvaardigheden van jongeren, bijvoorbeeld via lesprogramma's binnen het onderwijs, door het jongerenwerk of door wijkagenten (zie ook Tielens, 2021).

5.7.1.4 Systeembenadering bij interventies

De combinatie van repressie en zorg blijkt effectiever wanneer deze zich richt op het systeem waarin de jongere zich bevindt en niet alleen op de jongere zelf. Daarmee wordt bedoeld dat ook ouders, scholen, vrienden en andere

betrokkenen onderdeel uitmaken van de interventie. Integrale en systeemgerichte programma's blijken het meest effectief in het voorkomen van jeugdcriminaliteit (vergeleken met interventies (uitsluitend) gericht op school, op de groep, of op het individu) (Manuel & Jorgensen, 2013; Vries et al, 2015; Snippe et al., 2021). Manuel en Jorgensen (2013) komen tot deze conclusie na een systematische review naar interventies gericht op het afnemen van storend of crimineel gedrag onder jongeren. Systeemgerichte en familiegerichte interventies bleken de meest positieve resultaten op te leveren, met succesratio's van 63% en 57% van de interventies. De overige interventies hadden een succesratio van 22%. Ook blijken interventies met looptijden van minimaal vier tot zes maanden effectiever dan kortere interventies (Snippe et al, 2021).

De systeemaanpak is tevens een investering in hechtere banden met familie en vrienden. Deze hechtere banden vergroten de subjectieve veiligheidsbeleving en verkleinen daarmee het risico op wapendragen. Ook zijn jongeren met een hecht netwerk minder kwetsbaar voor pestgedrag op straat en voelen zij zich minder verleid door gangs of jeugdgroepen (Traynor, 2016).

5.7.2 Online maatregelen

Gezien veel werving online plaatsvindt, zijn preventieve maatregelen ook in de online wereld vereist.

5.7.2.1 Opsporing op internet

In meerdere grote gemeenten surveilleert de politie in het kader van haar opsporingstaak actief op het internet en laat waar mogelijk illegale content verwijderen (Snippe et al., 2021). Daarnaast zijn er gemeenten (Almere, Amsterdam, Den Haag, Leidschendam-Voorburg en Nissewaard), die hun jeugd online laten monitoren door digitale jeugdagenten. Amsterdam heeft daarnaast een pilot gestart om online groepsprocessen te monitoren, om actie te kunnen ondernemen bij dreigende (online) situaties die tot wapengeweld kunnen leiden. In

Rotterdam is het online surveilleren tot heden niet of onvoldoende van de grond gekomen, onder andere door een gebrek aan capaciteit bij de politie (Snippe et al., 2021).

Een tegengeluid op de online surveillance aanpak is dat verwijderd beeldmateriaal ook wel weer op andere plaatsen op het internet terug te vinden is. Daarnaast zijn berichten en filmpjes in besloten groepen op het internet niet altijd strafbaar. De centrale overheid heeft informatie rondom de mogelijkheden om online-berichten te verwijderen opgenomen in de CCV-toolbox (Snippe et al, 2021).

5.7.2.2 Faciliteren van drillrap

Drillrap wordt in veel studies benaderd vanuit de problematische kant. Maar drillrap is ook een uiting van kunst en cultuur. De gemeente Breda heeft het initiatief genomen om drillrappers te faciliteren. De jongeren worden in een muziekstudio door pedagogisch medewerkers begeleid in hun creatieve muzikale ontwikkeling. De medewerkers zijn daarbij alert op het effect van de filmpjes op de bredere jeugd. Deze begeleiding is in Breda onderdeel van de preventieve aanpak (Snippe et al., 2021).

5.7.2.3 Tegengaan van verkoop aan minderjarigen

Wanneer wapens minder makkelijk beschikbaar zijn voor jongeren, zal naar verwachting ook de aankoop van wapens door minderjarigen afnemen. De centrale overheid werkt aan een wettelijk verbod op de verkoop van messen aan minderjarigen.

Jongeren die ook na invoering van het wettelijk verbod nog de behoefte hebben om een wapen aan te schaffen, zullen naar verwachting wel op een andere wijze toegang tot wapens zoeken en vinden. Ook zal het effect bij jongeren die wapens dragen of wapens gebruiken relatief laag zijn. De jongeren die wapens dragen doen dit vanuit hun onveiligheidsbeleving. Bij de jongeren die wapens gebruiken is er sprake van meer complexe problematiek. Maatregelen gericht op de

beschikbaarheid van wapens lossen deze problemen niet op (Roks et al, 2022; Tielens, 2021). Desalniettemin zal een wettelijk verbod op verkoop aan minderjaren op z'n minst een drempel opwerpen en de verkoop aan minderjarigen verlagen (Snippe et al., 2021).

5.7.2.4 Landelijke stappen

Het ministerie van Justitie en Veiligheid heeft reeds een aantal maatregelen in gang gezet. Zo onderzoekt het ministerie de mogelijkheden om strafbare online content met illegaal wapenbezit voor het publiek ontoegankelijk te maken en om de juridische mogelijkheden tot het verwijderen van strafbare online uitingen te verbreden. Daarnaast onderzoekt het ministerie de mogelijkheden voor het traceren van content in besloten online groepen die mogelijk verstoring zijn voor de fysieke openbare orde (Snippe et al., 2021).

5.7.3 Hulppunten

Jongeren die slachtoffer zijn geweest van een geweldsincident, worden bedreigd of zich om andere redenen onveilig voelen, zijn vaker gemotiveerd om een wapen te dragen. Dit kan mogelijk voorkomen worden als deze jongeren ergens laagdrempelig terecht kunnen met hun zorgen over hun veiligheid, bedreigingen (anoniem) kunnen melden en op andere mogelijke manieren gesteund kunnen worden (Tielens, 2021).

Het ministerie van Veiligheid en Justitie heeft reeds verkennende stappen ondernomen in de richting van een mogelijk Meldpunt Online Openbare Orde Content (MOOC). Het MOOC kan worden ingeschakeld als het gaat om onrechtmatige of strafbare content op het internet die een acuut gevaar oplevert voor de openbare orde. De oprichting van een dergelijk meldpunt zal zowel landelijke als lokale consequenties hebben in termen van menskracht voor het vervolg van de meldingen. Ook zullen media platforms moeten meewerken aan het vervolg van de meldingen (Snippe et al., 2021).

5.8 Samengevat

In dit hoofdstuk zijn we ingegaan op wapenhandel, wapenbezit en wapengeweld in relatie tot sociale media. Ook de drillrapcultuur en het showen met wapens en luxeartikelen zijn aan de orde gekomen. Daarnaast hebben we de mogelijkheden voor preventie besproken.

Wapenhandel: Wapens worden veelvuldig op sociale media te koop aangeboden. Dit gebeurt vooral op Telegram, maar ook op Snapchat. Op Snapchat benadert de handelaar jongeren via een persoonlijk bericht of post hij/zij een advertentie. Op Telegram zijn er groepen voor wapenhandel waar iedereen lid van kan worden. Bij wapenhandel worden voornamelijk jongens en mannen benaderd. Wapenhandel leidt tot wapenbezit, wat vaker onder jongens dan onder meisjes voorkomt.

Wapenbezit: Twintig procent van de Rotterdamse jongeren heeft wel eens een wapen in bezit gehad of gebruikt. Jongeren die een wapen dragen doen dit vooral omdat ze zich onveilig of bedreigd voelen in een bepaalde omgeving. Ook levert het dragen van een wapen in sommige straatculturen status op. Jongeren die wapens dragen zijn vaker dan andere jongeren recent slachtoffer geweest van geweld, zijn impulsiever, hebben een grotere vriendengroep op straat en online en behoren vaker bij jeugdgroepen. Ook hebben ze een grotere acceptatie van wapengebruik en een minder welvarende achtergrond.

Wapengebruik: Snapchat, Instagram en YouTube zijn belangrijke media waarop wapenbezit kenbaar wordt gemaakt, gewelddadige berichten worden gedeeld, drillrap wordt gedeeld en jongeren elkaar uitdagen. Deze sociale media vormen een omgeving waar conflicten tussen jongeren ontstaan. Jongeren gebruiken hun wapen zowel om deze te tonen als om te bedreigen. Jongeren die wapens gebruiken zitten vaak met een veelvoud aan problemen: hun financiële thuissituatie is slecht, hun opvoeding problematisch, ze hebben vaak geweld ervaren en

gebruiken relatief vaak drugs. Ook hebben ze een veel sterkere acceptatie van wapens en geweld.

Drillrap: Drillrappers plaatsen hun filmpjes veelal op YouTube. Hun interacties op platforms als Snapchat, Whatsapp en Instagram leiden geregeld tot online en offline ruzies. De drillrapscene wordt al snel gelinkt aan jeugdcriminaliteit en geweld, al is het de vraag in hoeverre deze link één-op-één gemaakt kan worden. Ook lijkt de rol van drillrap af te nemen.

Showen met wapens: Showen met wapens komt nagenoeg alleen voor bij jongens (en niet bij meisjes). Jongens plaatsen beeldmateriaal op sociale media waarop zij pronken met wapens of stoer gedrag tonen met wapens in hun handen. De media waar jongens pronken met wapens zijn vooral Snapchat, Instagram en YouTube.

Showen met luxe artikelen: Op Snapchat en Instagram komen veel foto's voor waarbij jongeren showen met luxe artikelen verkregen uit crimineel geld. Het online showen met luxe, weelde en geld geeft de impressie van succes en er wordt status aan verbonden. Dit heeft een grote aantrekkingskracht op jongeren.

Mogelijkheden voor preventie

Op het gebied van wapengeweld zijn er meerdere mogelijkheden voor preventie, waaronder kluiscontroles op scholen, wapencontroles in de horeca en preventief fouilleren in openbare ruimten.

Andere mogelijkheden voor preventie zijn investeringen in de mindset van jongeren, waarbij gewerkt wordt aan de bewustwording (over de risico's van wapens), het wegnemen van onveiligheidsgevoelens van jongeren, conflicthanteringsvaardigheden en een systeembenadering bij interventies (waarbij alle betrokkenen in het systeem waarin de jongeren zich bevinden - en niet alleen het individu - onderdeel uitmaken van de interventie). De systeemaanpak is ook een investering in hechtere

banden met familie en vrienden, waardoor de subjectieve veiligheidsbeleving vergroot wordt.

Preventieve maatregelen in de onlinewereld zijn onder meer online surveillance/ opsporing via internet door de politie, waarbij illegale content verwijderd wordt, het tegengaan van wapenverkoop aan minderjarigen (wettelijk verbod op de verkoop van messen aan minderjarigen) en overige landelijke stappen (bijvoorbeeld het ontoegankelijk maken van strafbare online content en een mogelijk meldpunt voor online illegale content).

Een andere preventieve maatregel is opzetten van een meldpunt waar jongeren laagdrempelig terecht kunnen met hun zorgen, bedreigingen (anoniem) kunnen melden en op andere manieren ondersteund kunnen worden.

6 Drugshandel.

Ook de drugshandel heeft zijn weg naar de online wereld gevonden, waarbij dealers, koeriers en eindgebruikers elkaar vinden. Wat drugshandel betreft, wordt op sociale media vooral gehandeld in XTC, MDMA, cocaïne en lachgas. Wiet en hasj komen minder in online content voor, aangezien deze in de coffeeshop te krijgen zijn (NH-Samen Veilig, z.d.).

Hoewel criminele organisaties voor de drughandel vaak offline op zoek gaan naar nieuwe leden, kunnen jongeren als afnemer van drugs wel via sociale media hun weg banen naar drugsorganisaties.

Werkwijze en gebruikte media: De verkoop van drugs gebeurt vooral op Snapchat en Telegram. De drugshandel verloopt op een vergelijkbare manier als de wapenhandel. Snapchat wordt met name gebruikt door lokale kleinere dealers. Deze voegen jongeren toe op Snapchat en plaatsen vervolgens een bericht met het drugsaanbod (ook wel menukaart genoemd) op het eigen verhaal. Of de dealer stuurt het drugsaanbod via een persoonlijk bericht naar de jongeren (Tielens, 2021; NH-Samen Veilig, z.d.). Telegram wordt vooral door de grotere dealers gebruikt. Jongeren komen alleen in aanraking met drugs op Telegram wanneer zij lid zijn van een groep waarin drugs worden verhandeld. Waar dealers op Snapchat allerlei activiteiten verrichten op zoek naar potentiële consumenten, gaan jongeren op Telegram zelf op zoek naar drugs door lid te worden van een groep (Tielens, 2021).

Criminele organisaties hebben naast afnemers (consumenten) ook nieuwe leden nodig voor hun continuïteit en voor aanpassing aan veranderingen in de samenleving (Van Wijk et al., 2021). Dit kunnen leden zijn met specifieke vaardigheden (zoals digitale vaardigheden). Ook kan werving zich richten op mensen die bereid zijn om geweld toe te passen of niet bang zijn voor (of bewust zijn van) een hoge pakkans (Smith, 2014). De werving vanuit criminele organisaties vindt dus gericht plaats op specifieke kenmerken van potentiële leden (De Boer et al., 2022). Lidmaatschap van een organisatie kan ook plaatsvinden op initiatief van de personen zelf (De Boer et al., 2022). Het eerste contact vindt dan veelal op straat plaats. De communicatie daarna is vaak online (Van Wijk et al., 2021).

Risicogroepen en motieven: Bij de drugshandel worden zowel jongens/mannen als meisjes/vrouwen benaderd. Veel jongeren hebben ervaringen met drugshandel op sociale media. Bijvoorbeeld omdat content met betrekking tot drugshandel op hun tijdlijn voorbijkomt. Het aantal berichten met drugsaanbod varieert van eens per week tot dagelijks. Jongeren zien zo vaak drugsaanbod op sociale media, dat zij het aanbieden van drugs via sociale media normaal zijn gaan vinden (NH-Samen Veilig, z.d.). Ook wordt het gebruiken van drugs steeds meer als normaal beschouwd (Broekhuizen, 2021). Sommige jongeren zijn opgegroeid met ouders en/of andere familieleden die drugs gebruiken of het normaal vinden.

Andere jongeren raken op de middelbare school bekend met drugs (Terpstra & Swami-Persaud, 2021). Jongeren die zelf drugs gebruiken of positief tegenover het gebruik van drugs staan, krijgen vaker content met betrekking tot drugs op hun tijdlijn dan de jongeren die geen drugs gebruiken (NH-Samen Veilig, z.d.).

Weijers et al. (2021) signaleren ook een normalisering van het idee dat met drugs snel veel geld te verdienen valt. Dit is de belangrijkste reden voor jongeren om aansluiting te zoeken bij criminele groepen (Terpstra & Swami-Persaud, 2021; Peeck et al., 2021). Dit is met name een risico voor jongeren die het gevoel hebben dat ze toch niets meer te verliezen hebben. Geld geeft een succesvol imago en leidt tot aanzien en acceptatie (Van Wijk & Bremmers, 2011; Terpstra & Swami-Persaud, 2021). Ook de behoefte aan erkenning is een belangrijke motivatie om deel te nemen aan drugscriminaliteit (Peeck et al., 2021). Deze behoefte aan erkenning speelt een belangrijke rol bij het delen van criminele activiteiten op sociale media (Roks & Van den Broek, 2017).

Ook andere motieven van jongeren vormen een reden om zich aan te sluiten bij drugscriminaliteit. Zo zijn sommige jongeren op zoek naar spanning en avontuur of het gevoel dat zij onderdeel uitmaken van een groep. Ook kan verslaving een reden zijn. Jongeren kunnen door te dealen hun eigen drugsverslaving faciliteren (Terpstra & Swami-Persaud, 2021).

6.1 Mogelijkheden voor preventie

Jongeren zijn zich vaak niet bewust van de aard van drugscriminaliteit, de gevaren van drugsnetwerken en de mogelijke gevolgen van drugshandel voor anderen, voor henzelf en hun familieleden. Soms zijn jongeren zich er ook niet van bewust dat drugshandel strafbaar is, dat er een pakkans is en dat een strafblad nadelige consequenties kan hebben voor hun toekomst. Voorlichting is nodig om bewustwording te creëren. De voorlichting zou bij voorkeur op een

zo jong mogelijke leeftijd gegeven moeten worden (Kil, 2022).

Verandering van de normstelling rondom drugsgebruik is eveneens nodig. De afgelopen decennia heeft een normalisering van drugsgebruik plaatsgevonden door het gedoogbeleid van de overheid. De overheid dient een standpunt in te nemen en uit te dragen dat drugsgebruik niet normaal is. Voorlichting en campagnes vanuit de overheid kunnen bijdragen aan een denormalisering van zowel drugsgebruik als drugshandel (Kil, 2022).

Ten slotte hebben jongeren die dreigen in de drugscriminaliteit te geraken of reeds over de streep zijn gegaan hulp nodig om uit de drugscriminaliteit te blijven of te stappen. Jongerenwerkers hebben hierbij een cruciale rol. Hoewel zij een formele functie hebben, is de sfeer van het contact met jongeren informeel en wordt het contact als prettig ervaren door jongeren. Jeugdwerkers kunnen de kwetsbare punten in de situatie van de jongeren signaleren en passende hulp inschakelen (Kil, 2022).

6.2 Samengevat

Uit de literatuur blijkt dat veel jongeren, zowel meisjes als jongens, online aanbod van drugs tegenkomen. Dit gebeurt zo vaak dat het in belangrijke mate heeft bijgedragen aan normalisering van drugsgebruik. Ook andere maatschappelijke ontwikkelingen, zoals het gedoogbeleid van de overheid hebben bijgedragen aan de normalisering van drugsgebruik.

De online verkoop van drugs gebeurt vooral op Snapchat en Telegram. Hoewel de geraadpleegde literatuur geen informatie bevatte over online werving van nieuwe leden door drugsorganisaties, is er wel literatuur waaruit blijkt dat jongeren zelf op zoek gaan naar een actieve rol in de drugshandel. Zij doen dat veelal om snel geld te verdienen. Veel jongeren zijn zich niet bewust van de gevaren van de setting waar zij in pogen toe te treden.

De mogelijkheden voor preventie zijn zo vroeg mogelijke voorlichting over risico's en consequenties en denormalisering van drugsgebruik door de overheid. Daarnaast zouden jongerenwerkers outreachende ondersteuning kunnen bieden aan risicojongeren, mede met het oog op maatwerk gericht op de problematiek en kwetsbaarheden van de betreffende jongere.

7 Criminele uitbuiting.

Criminele uitbuiting komt in vele vormen voor. Zo kan het gaan om mensen die onder druk worden gezet om een telefoonabonnement op eigen naam af te sluiten voor anderen, te stelen, drugs te verkopen of om andere strafbare feiten te plegen. De onderzoeksliteratuur gaat specifiek in op rekrutering van jongeren voor de criminaliteit en bankpasfraude.

7.1 Rekrutering voor de criminaliteit

Beschrijving: Criminelen benaderen via sociale media makkelijk jongeren om criminele activiteiten voor hen uit te voeren (NH-Samen Veilig, z.d.).

Werkwijze en gebruikte media: Jongeren worden via Instagram en Snapchat met verhalen en persoonlijke berichten benaderd en overgehaald of gedwongen tot criminele activiteiten (Tielens, 2021; Bekkers et al., 2022). Zij worden bijvoorbeeld via Instagramberichten gevraagd of zij interesse hebben om veel geld te verdienen. Wanneer zij interesse tonen, krijgen zij uitleg over hoe zij dit kunnen doen. Of zij worden doorverwezen naar een Snapchataccount waar zij de verdere uitleg krijgen. Jongeren die geen interesse tonen, kunnen gedwongen worden om mee te werken aan criminele activiteiten. De soorten activiteiten waar de jongeren voor worden benaderd variëren van de verkoop van bankpassen (Schoenmacker, 2022) tot

drugsverkoop (NH-Samen Veilig, z.d.; Van Beek, 2020; Schoenmacker, 2022).

Risicogroepen: Criminelen richten zich voor criminele uitbuiting met opzet op kwetsbare doelgroepen. Het gaat om jongeren met risicofactoren, zoals een laag opleidingsniveau en/of verslavingsproblematiek, jongeren die makkelijk beïnvloedbaar zijn of makkelijk te dwingen zijn, jongeren die makkelijk schulden ontwikkelen (Van Beek et al., 2020) en jongeren die sterk de behoefte hebben om ergens bij te horen (Hoeve et al., 2011; Tielens, 2021).

7.2 Bankpasfraude en geldezels

Beschrijving: Bankpasfraude (ofwel phishing) is een vorm van oplichting, waarbij oplichters online persoonlijke gegevens (waaronder bankgegevens) ontfutselen om geld te stelen (Lastdrager, 2014; Bekkers et al., 2022). Criminelen maken gebruik van jongeren (in dit verband ook wel geldezels genoemd) voor het witwassen van geld dat is verkregen door phishing (Roks & Monshouwer, 2020). De afgelopen jaren wordt een toename gesignaleerd van criminelen die gebruik maken van sociale media platforms om jongeren als geldezels te verleiden (Roks & Monshouwer, 2020; Bekkers et al., 2020; Leito et al., 2021; Tielens, 2021).

Werkwijze en gebruikte media: Bankpasfraude vindt met name op Snapchat, Instagram en Telegram plaats. Via deze platforms worden bankpassen met de bijbehorende accountgegevens voor een klein bedrag verkocht (Smith, 2014; Leito et al., 2021; Tielens, 2021; Bekkers et al., 2022).

De online werving van jongeren als geldezels vindt plaats via berichten op sociale media, maar kan ook via e-mails verlopen (Leukfeldt & Kleemans, 2019). Jongeren worden met deze berichten of e-mails verleid hun bankpas en pincode af te staan voor een snelle financiële vergoeding. Wanneer jongeren medewerking weigeren, kan het voorkomen dat criminelen de jongere bedreigen met geweld tegen hen of hun gezin (Leito et al., 2021). Ook zijn er jongeren die zelf hun bankpas en pincode te koop aanbieden.

Risicogroepen en motieven: Criminele organisaties zoeken bewust kwetsbare personen voor de rol van geldezels (of drugsezel), aangezien dit risicovolle activiteiten zijn met een hoge pakkans (Smith, 2014; LIEC, 2019; Analistennetwerk Nationale Veiligheid, 2021). Volgens de politie zijn het vooral jongeren en jongvolwassenen tot 25 jaar die geronseld worden door cybercriminelen (Leukfeldt & Kleemans, 2019; Bekkers et al., 2022). Jongeren en jongvolwassenen zijn beïnvloedbaar, gevoelig voor het verdienen van snel geld en goed bereikbaar voor criminelen (Bekkers et al., 2022). Het zijn vooral personen die financieel kwetsbaar zijn, die een hoger risico op rekrutering lopen. Geldezels geven aan dat zij het normaal vinden om op dergelijke verzoeken in te gaan, zeker als ze daarmee snel geld kunnen verdienen (Leukfeldt & Kleemans, 2019).

7.3 Mogelijkheden voor preventie

De voornaamste redenen voor jongeren om niet in te gaan op criminele uitbuiting zijn de grote pakkans en de negatieve consequenties die daaraan verbonden zijn. Bij bankpasfraude zijn de negatieve consequenties bijvoorbeeld het blokkeren van je bankaccount, het opgepakt

worden door de politie, een strafblad, geen hypotheek meer kunnen krijgen en geld terug moeten betalen aan slachtoffers (Tielens, 2021; Bekkers et al., 2022). Bewustwording over deze negatieve consequenties zou kunnen bijdragen aan bredere preventie.

7.4 Samengevat

Bij criminele uitbuiting benaderen criminelen via sociale media (waaronder vooral Instagram, Snapchat, Telegram en e-mail) met name kwetsbare jongeren om hen over te halen tot criminele activiteiten. Zij doen dit door de jongeren de mogelijkheid aan te bieden om snel geld te verdienen. De soorten activiteiten variëren van bankpasfraude (phishing) tot drugsverkoop en allerlei (andere) vormen van oplichting. Criminelen richten zich op jongeren met een laag opleidingsniveau, verslavingsproblematiek, schulden en jongeren die graag ergens bij willen horen.

Jongeren zijn makkelijker te bewegen of te dwingen tot medewerking en zich vaak niet bewust van de hoge pakkans en andere negatieve consequenties. Het gebeurt daarom soms ook dat jongeren zelf hun diensten (bijvoorbeeld bankpas en pincode) via sociale media aanbieden in de veronderstelling dat zij hiermee veel geld zullen verdienen. Kennis van de hoge pakkans, de negatieve consequenties en het dwingende karakter van criminele uitbuiting, zou mogelijk bijdragen aan preventie en/of vroegtijdig hulpvraag door (mogelijke) slachtoffers.

8 Cybercriminaliteit.

Cybercriminaliteit omvat allerlei vormen van criminaliteit waarbij ICT zowel het doel als het middel is. Cybercriminaliteit omvat criminaliteit met een ICT-middel (computer, smartphone, smartwatch, tablet) gericht op een ander ICT-middel. We kunnen bijvoorbeeld denken aan het verspreiden van een virus op ICT-middelen, hacking en DDos-aanvallen (Holt & Bossler, 2016; McGuire & Dowling, 2013).

Uit de Monitor Jeugdcriminaliteit van 2020 blijkt dat 19,5% van de minderjarigen volgens zelfrapportage een digitaal delict had gepleegd, waarvan 12,7% in het afgelopen jaar. De genoemde delicten zijn (van meest genoemd naar minst genoemd): hacken, het uitvoeren van een DDos-aanval en een virus versturen (Van der Laan et al., 2021).

Tussen 8 en 15% van de Nederlanders is ooit slachtoffer geweest van cyber- of gedigitaliseerde criminaliteit (Beerthuizen et al., 2020). Over cybercriminaliteit bestaat er vooral literatuur over swipen in combinatie met verkoop van illegaal verkregen producten.

8.1 Swipen en verkoop van illegaal verkregen producten

Beschrijving: Swipen wordt in de literatuur omschreven als een vorm van fraude en is een manier om online producten op webshops te

bestellen via gehackte accounts (Roks & Monshouwer, 2020; Tielens, 2021).

Werkwijze en gebruikte media: De eerste stap die cybercriminelen doorlopen is het hacken van accounts om via deze accounts producten te bestellen. Vervolgens worden de illegaal verkregen producten en zelfs de gehackte accounts, via sociale media platforms verkocht. Voorbeelden van gehackte accounts die doorverkocht worden zijn accounts op OnlyFans en Thuisbezorgd.nl. Ook de verkoop vindt veelal plaats via gehackte accounts, op bijvoorbeeld kledingsites.

De hacker koopt op naam van de accounthouder producten en biedt deze vervolgens voor een lagere prijs aan via Snapchat, Instagram en Telegram (Tielens, 2021; Bekkers et al., 2022).

Risicogroepen: Er zijn geen specifieke doelgroepen aan te wijzen als slachtoffers voor cybercriminaliteit. Iedereen loopt het gevaar op een gehackt account. Wel zijn jongeren vaker dan ouderen slachtoffer van het hacken van een account en online oplichting. Dit omdat jongeren vaker op internet actief zijn. Van de 15- tot 45-jarigen werd 9 procent slachtoffer van oplichting, tegen 5 procent van de 65-plussers. Het patroon dat jongere Nederlanders vaker slachtoffer worden dan ouderen is met name te zien bij aankoopfraude, verkoopfraude en

identiteitsfraude. Bij phishing zijn het juist 65-plussers die vaker slachtoffer worden (Akkermans, et al., 2022). Geslacht en opleidingsniveau zijn over het algemeen weinig onderscheidend. Wel zijn (onder de volwassen bevolking) laagopgeleiden vaker slachtoffer van het hacken van een apparaat. Personen met de laagste inkomens zijn vaker slachtoffer van hacken dan personen met hogere inkomens. Hierbij speelt mee dat personen met de laagste inkomens doorgaans lager opgeleid en jonger zijn (Akkermans et al, 2022).

Risicofactoren voor plegers van cybercriminaliteit zijn overmatig computergebruik, goede IT-vaardigheden, een gebrek aan uitdaging (op school of werk) en nieuwsgierigheid naar online mogelijkheden (CCV, 2021).

8.2 Mogelijkheden voor preventie

Percentages over de aard en omvang verschillen enorm, echter uit onderzoek blijkt dat malware (computervirussen) de meeste slachtoffers maken. Hacken staat op de tweede plaats, gevolgd door online fraude (Beerthuizen et al., 2020).

Hacking interventies zouden volgens experts en de literatuur niet gericht moeten zijn op de onderdrukken van het hackgedrag maar op het voorkomen dat jongeren vanuit de meer 'goedaardige' vormen van hacken overgaan naar zwaardere vormen waarin financieel gewin of macht de motieven zijn. Hacking interventies zouden daarom gericht moeten worden op bewustwording over de schade die aangericht wordt door hacken en de gevolgen van hacken voor de eigen toekomst. Ook het aanbieden van alternatieve uitdagingen wordt genoemd. De peergroup, als belangrijke beïnvloedingsfactor, zou een rol kunnen spelen bij interventies (Oosterwijk & Fischer, 2017).

8.3 Samengevat

Cybercriminaliteit omvat allerlei vormen van criminaliteit, waaronder het verspreiden van een virus op ICT-middelen, hacking en DDos-

aanvallen. Tussen 8 en 15% van de Nederlanders is ooit slachtoffer geweest van cyber- of gedigitaliseerde criminaliteit.

Over cybercriminaliteit bestaat er vooral literatuur over swipen in combinatie met verkoop van illegaal verkregen producten.

We vonden geen literatuur over jongeren die meer risico lopen om over te gaan tot cybercriminaliteit. Maar de cijfers zijn enorm: 19,5% van de minderjarigen zegt zelf een digitaal delict te hebben gepleegd, waarvan 12,7% in het afgelopen jaar. Gezien de omvang van het plegers is onderzoek naar mogelijke preventieve maatregelen aanbevolen.

9 Cybergeweld.

Cybergeweld omvat alle online vormen van geweld en agressief gedrag. Het online geweld varieert van verspreiden van roddels, online bedreiging, online stalking en belediging tot het delen van haatberichten en cyberpesten (Van der Bruggen, 2015; Wang et al., 2019).

Cybergeweld kan veel makkelijker en op veel grotere schaal worden gepleegd dan fysieke vormen van geweld. Grote groepen jongeren kunnen bij het geweld betrokken worden. Ook kan het cybergeweld anoniem plaatsvinden, waardoor de pleger onbereikbaar blijft en door kan blijven gaan. De anonimiteit lijkt cybergeweld (en ander grensoverschrijdend gedrag) te faciliteren (Suler, 2004; Tielens, 2021).

9.1 Fysiek geweld

Werkwijze en gebruikte media: Sociale media spelen een faciliterende rol bij verbaal en fysiek geweld (Tielens, 2021). Op sociale media uiten mensen hun negatieve meningen extremer en sneller dan in de offlinewereld. Dit gedrag werkt als een katalysator voor confrontaties.

Confrontaties in de onlinewereld kunnen leiden tot vechtpartijen in de offlinewereld (Irwin-Rogers & Pinkney, 2017; Patton et al., 2014; Peterson & Densley, 2017; De Gelderlander, 2020). Vechtpartijen worden online gepland, fysieke gevechten worden ook wel opgenomen en het beeldmateriaal van de vechtpartijen wordt vervolgens via sociale media gedeeld (Patton et al., 2014; De Gelderlander, 2020; Tielens, 2021).

Het filmen en online delen van vechtpartijen lijkt een trend te zijn. De offline vechtpartijen kunnen zeer gewelddadig zijn tot zelfs fataal (DRIO, 2020; Roks & Van den Broek, 2020).

Omgekeerd kunnen ook offline fricties op sociale media verder escaleren en vervolgens via die route leiden tot verder offline geweld.

Vechtpartijen worden online gepland via bijvoorbeeld Snapchat en Instagram, maar ook in WhatsApp-groepen (NH-Samen Veilig, z.d.).

9.2 Verbaal geweld: cyberpesten

Beschrijving: Verbaal geweld omvat negatieve reacties zoals beledigen, uitschelden en pesten op sociale media (cyberpesten). Cyberpesten is een vorm van cybergeweld dat relatief vaak voorkomt onder jongeren.

Werkwijze en gebruikte media: Veel jongeren komen enkele keren per week tot dagelijks in aanraking met verbaal geweld op sociale media. Bijvoorbeeld omdat zij zelf of iemand uit hun sociale kring wordt beledigd, uitgescholden of onderwerp wordt van commentaar. Online pesten gebeurt op sociale mediasites (Instagram, TikTok, Facebook, Twitter), online messaging-apps (WhatsApp, Telegram, SnapChat), forums en chatrooms (Reddit, Chatroulette) via email of SMS-berichten, tijdens online gaming (waaronder Roblox, Fortnite, Minecraft) en tijdens video live streams. De meest gebruikte media zijn Snapchat, Instagram en TikTok (Tielens, 2021).

De volgende vormen van cyberpesten komen het meest voor:

- Uitsluiten, negeren en buitensluiten: bijvoorbeeld iemand ongevraagd toevoegen aan of verwijderen uit online groepen of groepsgesprekken, of iemand zomaar blokkeren.
- Beledigen: bijvoorbeeld beledigingen onder een foto plaatsen.
- Hacken: bijvoorbeeld een account hacken en het wachtwoord veranderen. De pester kan zich bovendien voordoen als het slachtoffer. De pester stuurt dan berichten vanuit het gehackte account of wijzigt bijvoorbeeld de profielfoto.
- Voor gek zetten: bijvoorbeeld een belastende of ongewenste foto naar de hele klas of het hele sportteam versturen. Of een nepaccount aanmaken onder de naam van de gepeste en vanaf dit account belastende informatie verspreiden.
- Bedreigen: bijvoorbeeld een bedreigend bericht versturen.
- Stalken: bijvoorbeeld iemand online lastigvallen of intimideren door die persoon via verschillende kanalen te benaderen (Stichting Stop Pesten Nu, z.d.).

Cyberpesten is strafbaar als het valt onder bedreiging, discriminatie, geweld, smaad, staking of smaad.

Risicogroepen: De percentages over daders en slachtoffers van cybergeweld variëren enorm, mede door gebruik van verschillende definities. In 2020 gaf 11% van de minderjarigen in het kader van de Monitor Jeugdcriminaliteit aan zich schuldig te hebben gemaakt aan cyberpesten in de voorafgaande 12 maanden. Dit deden zij via SMS, e-mail, via chatprogramma's of via sociale media (Van der Laan et al., 2021).

Uit het vierjaarlijks HBSC-onderzoek onder scholieren blijkt in 2021 dat 3% van de leerlingen in het voortgezet onderwijs vaak (minstens 2 keer per maand) anderen online pest en 4% van de leerlingen in het voortgezet onderwijs vaak online

wordt gepest (Boer et al, 2022). Volgens cijfers van het CBS uit 2022 was 4% van de 15-25-jarigen in de afgelopen 12 maanden slachtoffer van online pesten.

Cyberpesten komt vooral voor onder scholieren. Leerlingen van lagere onderwijsniveaus, met een migratieachtergrond, uit de minst welvarende gezinnen en die niet met beide ouders in huis wonen zijn relatief vaak dader en slachtoffer van (online) pesten. Ook jongens zijn oververtegenwoordigd in de groep daders van online pesten (Boer et al, 2022).

9.3 Mogelijkheden voor preventie

Op het gebied van cyberpesten noemt het Nederlands Jeugdinstituut (z.d.) de volgende mogelijkheden voor preventie:

Fysiek en online aanwezig zijn

Allereerst is het belangrijk dat jongeren in het dagelijks leven de ruimte geboden wordt om ervaringen of zorgen te bespreken, dit bijvoorbeeld op school of sportverenigingen. Maar professionals moeten ook online aanwezig zijn. Professionals kunnen bijvoorbeeld een account aanmaken en aan jongeren laten weten dat ze met hen in gesprek kunnen gaan. Ze moeten zich bewust zijn van de onlinewereld waarin kinderen en jongeren zich begeven en hiervan op de hoogte blijven, zodat ze kunnen inspelen op vragen en verhalen van jongeren.

Voorlichting, lespakketten, pestprogramma's

Professionals en scholen kunnen online pesten helpen voorkomen door er voorlichting over te geven. Ook zijn er speciale lespakketten en anti-pestprogramma's beschikbaar.

Onlinegedrag bespreken en afspraken maken

Kinderen en jongeren moet geleerd worden dat zij een keuze hebben in hun onlinegedrag. Denk aan het delen van foto's en filmpjes. Jongeren kunnen ervoor kiezen dit niet te doen en elkaar hierop aan

te spreken. Het is belangrijk dat er thuis, op school en in vrijetijdsorganisaties afspraken gemaakt worden over gedrag op sociale media. Wat wordt er van betrokkenen verwacht wanneer er grenzen overschreden worden? Hoe spreken groepsleden elkaar aan op kwetsend gedrag? Op welke manier wordt er gehandhaafd?

Groepsklimaat verbeteren

Omdat online pesten in school- of verenigingsverband meestal onderdeel is van negatieve groepsdruk en -dynamiek, is het aan te raden om ook aandacht te besteden aan het verbeteren van het groepsklimaat.

Hulporganisaties

Initiatieven zoals Meldknop.nl en Helpwanted.nl bieden informatie over online pesten en directe contactmogelijkheden met relevante hulporganisaties. Jongeren die hulp zoeken kunnen via die websites bellen of chatten met hulplijnen zoals de Kindertelefoon.nl en Vraagthedepolitie.nl. Zorg als professional voor korte lijnen met externe hulpverleners, zoals jongerenwerk, politie en GGD.

9.4 Samengevat

In dit hoofdstuk zijn we ingegaan op cybergeweld. Hiermee worden alle online vormen van geweld en agressief gedrag bedoeld. Cybergeweld kan veel gemakkelijker en op veel grotere schaal worden gepleegd dan fysieke vormen van geweld. Ook kan cybergeweld anoniem plaatsvinden wat het geweld verder faciliteert.

Geweld in de onlinewereld kan leiden tot fysiek geweld in de offlinewereld en als een katalysator hiervoor fungeren. Vechtpartijen worden bijvoorbeeld online gepland via Snapchat, Instagram of Whatsappgroepen, fysieke gevechten worden opgenomen en het beeldmateriaal hiervan via sociale media gedeeld, waarbij conflicten verder kunnen escaleren.

Een vorm van cybergeweld die relatief vaak voorkomt onder jongeren is cyberpesten (online pesten). Cyberpesten onder jongeren gebeurt met name op Snapchat, Instagram en TikTok. Cyberpesten kan verschillende vormen aannemen, waaronder het verspreiden van belastend beeldmateriaal, nepaccounts maken, hacken van accounts, haattweets of bedreigingen sturen, beledigen, vervelende berichten versturen, stalken, mensen uitsluiten van (online) groepen of online leugens vertellen over andere mensen

Uit onderzoek blijkt dat in 2021 3% van de scholieren in het voortgezet onderwijs vaak (minstens 2 keer per maand) anderen online pest en 4% vaak slachtoffer is van online pesten. Leerlingen van lagere onderwijsniveaus, met een migratieachtergrond, uit de minst welvarende gezinnen en die niet met beide ouders in één huis wonen zijn relatief vaak dader én slachtoffer van (online) pesten. Ook zijn jongens vaker dader van online pesten dan meisjes.

In de literatuur worden verschillende mogelijkheden voor preventie van cyberpesten genoemd, waaronder de fysieke en digitale aanwezigheid van professionals als aanspreekpunt voor jongeren, voorlichting, lespakketten en anti-pestprogramma's op scholen, het bespreekbaar maken van onlinegedrag, het maken van afspraken hierover met de jongeren, het verbeteren van het groepsklimaat en samenwerking met en doorverwijzing naar hulporganisaties.

10 Seksuele grensoverschrijding

Naast de vorming van de identiteit vindt ook de seksuele ontwikkeling (en normstelling) gedeeltelijk plaats via de onlinewereld (Beyens & Eggermont, 2014). De digitale seksualiteitsbeleving uit zich online onder andere in het delen van seksueel getint beeldmateriaal (sexting). Online seksueel grensoverschrijdend gedrag betekent dat iemand seksueel getint beeldmateriaal van een ander misbruikt of zonder toestemming verspreidt. Online seksueel grensoverschrijdend gedrag op sociale media komt in verschillende vormen voor: ongewenste sexting (exposing), sextortion (seksuele afpersing), wraakporno en grooming. In dit hoofdstuk zullen we focussen op sexting en exposing, wat relatief vaak voorkomt onder jongeren.

10.1 Sexting

Beschrijving: De term sexting is een samenvoeging van 'sex' en 'texting'. Sexting is het verspreiden of delen van seksueel getinte berichten of foto's of video's van zichzelf via mobiele telefoons of andere media (NSCR, 2020; Schram et al., 2021). Dit is een veel voorkomend verschijnsel op sociale media (Ringrose et al., 2012). Aan sexting zijn risico's verbonden. Zo kan seksueel getint materiaal ongeoorloofd verspreid worden. Ook kan sexting negatieve gevolgen hebben op emotioneel- en psychisch en sociaal

gebied voor de personen die het aangaat (Tielens, 2021).

Werkwijze en gebruikte media: Sexting vindt plaats via veel verschillende media, maar met name via Snapchat, Telegram en Whatsapp. Seksueel getint beeldmateriaal wordt gedeeld via verhalen en persoonlijke berichten. Er bestaan zelfs speciale groepen (ook op Whatsapp) om dergelijk beeldmateriaal te delen. Deelnemers van deze groepen kunnen op eigen initiatief lid worden, maar ook ongevraagd aan de groep(en) worden toegevoegd. De omvang van de groepen is niet te onderschatten: op Telegram zijn er zelfs groepen met duizenden leden. Op deze groepen worden seksuele foto's van zowel volwassenen als kinderen gedeeld. De content gaat behoorlijk ver, zoals verkrachtingen en kinderporno. Ook persoonlijke gegevens en contactgegevens van degenen die het betreft worden gedeeld (Tielens, 2021). Het beeldmateriaal wordt zowel door mannen als vrouwen online geplaatst met duidelijke referentie naar seks. Op Snapchat en Instagram gebeurt dit via openbare verhalen en privéberichten (Tielens, 2021).

Risicogroepen: Volgens cijfers van de GGD's en het RIVM uit 2021 doet 3,5% van de Nederlandse scholieren aan sexting (Janssen, 2022). Het gaat dan om het versturen van een naaktfoto of sexfilmpje van zichzelf aan iemand anders. Meisjes versturen vaker seksueel getinte

berichten en foto's (3,7%) dan jongens (3,2%). Daarnaast komt sexting bij leerlingen in de bovenbouw vaker voor dan in de onderbouw: 1 op de 20 leerlingen in de vierde klas doet aan sexting, ten opzichte van 1 op de 50 tweedeklassers. Per opleidingsniveau zijn er bovendien verschillen te zien in hoe vaak er aan sexting wordt gedaan. Op het vmbo stuurt 4,4% van de leerlingen zulke berichtjes, terwijl op de havo 3,2% van de leerlingen het doet en op het vwo slechts 2% (Janssen, 2022). In het onderzoek 'Seks onder je 25^e' worden hogere percentages gevonden. In dit onderzoek gaf 12% van de meisjes en 13% van de jongens aan in het afgelopen half jaar een seksvideo of naaktfoto naar een ander te hebben gestuurd (De Graaf et al., 2017).

10.2 Exposing

Exposing lijkt veel op sexting. Exposing betreft echter altijd de verspreiding van (beeld)materiaal zonder de toestemming van degene die het betreft. Daarnaast gaat het bij exposing expliciet om het bekend maken van de betreffende persoon of personen op het (beeld)materiaal via sociale media (Tielens, 2021). Het kan bij exposing gaan om seksueel geladen (beeld)materiaal, maar het kan ook gaan om andere (beeld)informatie, bijvoorbeeld rookgedrag, associëren met jongens en bezoeken van nachtclubs. De term exposing verwijst dus naar verschillende manieren waarop mensen (reputatie)schade ten aanzien van hun omgeving kan worden aangedaan door (beeld)informatie van derden te delen (Nhass, 2019).

Wat betreft exposing via seksueel geladen materiaal moet de kanttekening geplaatst worden dat wat als seksueel geladen wordt beschouwd verschilt per subculturele context (Janssen, 2022; Nanhoe & Van de Looij-Jansen, 2019). Zo kan beeldmateriaal van meisjes zonder hoofddoek, dansende meisjes en shisha-rokende meisjes in sommige subculturen al gezien worden als compromitterend en oneerbaar (Nanhoe & Van de Looij-Jansen, 2019; Schram et al., 2021). Overigens wordt dergelijk beeldmateriaal niet altijd kwaadwillig gedeeld.

Ook komt het voor dat meisjes met exposing worden bedreigd of gechanteerd door jongens die beeldmateriaal van hen in bezit hebben. Dit maakt hen kwetsbaar voor sextortion, pooiers en loverboys (Nanhoe & Van de Looij-Jansen, 2019; Schram et al., 2021).

Exposing vindt ook plaats zonder beeldmateriaal van de betreffende persoon. Plegers plaatsen dan bijvoorbeeld seksueel getinte beelden en plakken het hoofd van een meisje op een naakt lichaam. Of ze plaatsen een foto van iemand die op de betreffende persoon lijkt en met de contactgegevens van de persoon (Schram et al., 2021).

Werkwijze en gebruikte media: Jongens proberen het vertrouwen van meisjes te winnen en belastend beeldmateriaal in bezit te krijgen, die zij vervolgens - eventueel met behulp van nepprofielen - delen op Snapchat, Instagram, Whatsapp en Telegram (Schram et al., 2021; Tielens, 2021). De berichten gaan ook wel gepaard met contactgegevens, verwijzingen of links naar sociale media-accounts en andere privé-gegevens (Schram et al., 2021). Het lijkt een exclusieve sport van jongens om zo veel mogelijk naaktfoto's van meisjes te ontvangen en 'de aanwinsten' met vrienden te delen (Tielens, 2021).

De gevolgen voor de slachtoffers zijn enorm. Zij kunnen te maken krijgen met seksuele intimidatie van buurtjongens. Daarnaast kunnen ze ook te maken krijgen met geweld door familieleden of links gelaten worden door familieleden, omdat zij de familie-eer hebben geschaad. Slachtoffers trekken zich vaak uit schaamte terug uit het sociale verkeer. Ze gaan bijvoorbeeld niet meer naar school en trekken zich terug uit vriendenkringen. Daarnaast heeft het slachtofferschap negatieve gevolgen voor het zelfbeeld wat zich ook wel eens vertaalt in gedrag dat in overeenstemming is met het online imago dat van het slachtoffer is gecreëerd. De meisjes kunnen bijvoorbeeld meer aan sexting doen en seks hebben met meerdere jongens. Meisjes die wel gesteund worden door hun ouders slagen er

uiteindelijk wel in om hun normale leven weer op te pakken (Schram et al., 2021).

Opvallend is dat omstanders de schuld van exposing vooral bij de slachtoffers leggen. De slachtoffers hadden volgens hen beter moeten weten dan beeldmateriaal van zichzelf verschaffen dat tegen hen gebruikt kan worden. Deze *victim blaming* verhoogt de drempel voor slachtoffers om hulp te zoeken (Schram et al., 2021). Daarnaast zien we dat de angst voor exposing de bewegingsruimte beknot van meisjes die zich bewust zijn van het gevaar. Veel meisjes minimaliseren de kans op exposing door zich online en offline zoveel mogelijk 'eerbaar' te gedragen (Schram et al., 2021).

Risicogroepen: Er is zowel een toename zichtbaar van jongeren die slachtoffer worden van exposing, als van jongeren die dader zijn van exposing. Het zijn vooral meisjes en vrouwen die seksueel exposed worden (Tielens, 2021). Uit de Monitor Jeugdcriminaliteit 2020 blijkt dat 4% van de 12 tot 18-jarigen (volgens zelfrapportage) seksueel beeldmateriaal van een minderjarige via sociale media heeft verspreid (Van der Laan et al., 2021).

Uit het onderzoek Seks onder je 25^e (De Graaf et al., 2017) komt naar voren dat 14% van de meisjes en 6% van de jongens tussen de 12 en 25 jaar in zes maanden tijd een negatieve ervaring hebben gehad met sexting. Dit komt ongeveer overeen met de 6% van de jongeren tussen de 12 en 24 jaar uit een onderzoek van EenVandaag van wie een naaktfoto, naaktvideo of seksvideo in handen kwam van iemand voor wie het beeldmateriaal niet bedoeld was (JijVandaag, 2017).

Cijfers over plegers zijn geheel niet bekend. Wel blijkt dat het (mee)verspreiden van naaktbeelden relatief 'mainstream' is geworden. Overigens is niet iedereen zich op het moment van verspreiding bewust van de consequenties voor de betreffende persoon. Ook blijkt uit dit onderzoek dat bijna alle jongeren wel als

omstanders betrokken waren geweest bij exposing van jongeren (Schram et al., 2021).

Uit het onderzoek van Schram et al. (2021) blijkt echter dat meisjes niet alleen slachtoffer zijn van exposing, maar ook zelf bijdragen aan het exposen van anderen. Zij zouden dit doen om andere meisjes naar beneden te halen en zelf in een positiever daglicht te komen. Meisjes kunnen ook getuige zijn van exposing. In de rol als getuige reageren zij op de slachtoffers in de vorm van steunbetuiging en adviezen. Ook komt het voor dat zij roddelen over de exposing of het slachtoffer pesten. Meisjes leggen de schuld van exposing vooral bij de slachtoffers. Zij reageren echter zelden op de plegers. Meisjes kunnen dus zowel slachtoffer als pleger of getuige zijn (Schram et al., 2021).

10.3 Mogelijkheden voor preventie

De literatuur noemt enkele mogelijkheden voor preventie van sexting en exposing, waaronder investering in de handelingsverlegenheid van professionals, het delen van een duidelijke normstelling met jongeren, voorlichting aan ouders en jongeren over exposing en het aanbieden van maatwerk bij interventies.

10.3.1 Investeer in handelingsverlegenheid van professionals

Wanneer het gaat om sexting en exposing blijkt er onder hulpverleners sprake van enige handelingsverlegenheid. Echter ingrijpen en grenzen stellen zijn belangrijk om te voorkomen dat het gedrag van jongeren (verder) ontspoord (Onderzoekscommissie 'Liberiaans gezin', 2008).

10.3.2 Duidelijke normstelling

Zorgverleners (en ouders) hebben een duidelijke norm nodig voor hun gesprekken met jongeren om hun online expose-gedrag te begrenzen. Deze norm is vastgelegd in de wet. Sinds 1 januari 2020 is een nieuw wetsartikel (139h Sr) van kracht dat wraakporno strafbaar stelt. Een persoon is strafbaar wanneer deze een afbeelding van

seksuele aard openbaar maakt, terwijl hij/zij/hen weet dat de openbaarmaking nadelig kan zijn voor de persoon die het betreft. Deze norm kan jongeren duidelijk gemaakt worden in gesprekken, maar ook ingebed worden in bestaande interventies. Aldus kan gewerkt worden aan bewustwording bij jongeren en preventie van *victim blaming* (Schram et al., 2021).

10.3.3 Voorlichting aan ouders en jongeren over exposing

Exposing vindt plaats binnen een complex systeem van straat-, wijk- en schaamtecultuur. De overlap van meerdere risicoverhogende (sub)culturen vormt samen met angsten en onzekerheden een rijke voedingsbodem voor vergaande vormen van exposing en seksuele uitbuiting en dus ook verstrekkende schade voor meisjes en hun familie. Hoe meer factoren een rol spelen, hoe groter de kans op verregaande vormen van exposing en verregaande consequenties.

Een gebrek aan seksuele opvoeding is een belangrijke voorspeller van (online) seksueel gedrag van jongeren (De Graaf et al., 2017). Aandacht voor seksuele opvoeding zou het risico op (online) seksueel gedrag doen afnemen. Binnen bepaalde gemeenschappen – zoals de Marokkaanse (Nhass, 2019) - vinden ouders het lastig om over seksualiteit te praten. Ouders zijn betrokken als opvoeder, maar ook als (mogelijke) slachtoffers, gezien hun angst voor gezichtsverlies en sociale uitsluiting. De literatuur adviseert de aanpak rondom exposing te prioriteren rond meisjes die zowel te maken hebben met een risicovolle straat- en wijkcultuur als afkomstig zijn uit een schaamtecultuur. Onderzocht moet worden hoe binnen deze groepen voorlichting kan worden gegeven over seksualiteit en seksuele opvoeding (Schram et al., 2021).

10.3.4 Verken het aanbod aan interventies en biedt maatwerk aan

Er zijn allerlei trainingen beschikbaar die gericht zijn op het (zowel online als offline) seksueel weerbaarder maken van meisjes (NSCR, 2020). Jongeren (en hun ouders) die toch slachtoffer zijn geworden dienen een hulpverleningsaanbod te krijgen gericht op het beperken van de schade (Schram et al., 2021).

10.4 Samengevat

In dit hoofdstuk zijn we ingegaan op online seksueel grensoverschrijdend gedrag. De digitale seksualiteitsbeleving van jongeren uit zich online onder andere in het delen van seksueel getint beeldmateriaal (sexting). Een vorm van online seksueel grensoverschrijdend gedrag is dat iemand seksueel getint beeldmateriaal van een ander zonder toestemming verspreid (ongewenste sexting, oftewel exposing).

Sexting vindt plaats via veel verschillende media, maar met name via Snapchat, Telegram en Whatsapp. Uit onderzoek blijkt dat 3,5% tot 13% van de Nederlandse scholieren aan sexting doet. Sexting komt vooral voor onder oudere tieners en leerlingen van lagere onderwijsniveaus.

Ongewenste sexting (exposing) gebeurt vooral op Snapchat, Instagram, Whatsapp en Telegram, soms met behulp van nepprofielen. Uit onderzoek blijkt dat 6% tot 10% van de jongeren hier wel eens mee te maken heeft gehad. Hoewel er geen cijfers bekend zijn over de daders lijkt het (mee)verspreiden van naaktbeelden relatief 'mainstream' te zijn geworden. Het zijn vooral meisjes en vrouwen die seksueel exposed worden. De gevolgen voor de slachtoffers zijn enorm. Opvallend is dat omstanders de schuld van exposing vooral bij de slachtoffers leggen, wat de drempel om hulp te vragen vergroot.

Mogelijkheden voor preventie van sexting en exposing, zijn onder meer investeren in het bestrijden van handelingsverlegenheid onder professionals, het delen van een duidelijke normstelling met jongeren, voorlichting aan ouders en jongeren over exposing en het aanbieden van maatwerk bij interventies.

11 Algemene aanbevelingen.

In dit hoofdstuk worden enkele algemene aanbevelingen gedaan op het gebied van preventie van jeugdcriminaliteit in relatie tot sociale media. Voor meer specifieke aanbevelingen per thema zie de aanbevelingen aan het einde van voorgaande themahoofdstukken.

De onlinewereld is tegenwoordig minstens zo belangrijk voor jongeren als de offline wereld. Het is praktisch onmogelijk om te voorkomen dat jongeren online in aanraking komen met criminaliteit, geweld en seksueel overschrijdend gedrag. Ouders/opvoeders, professionals en de overheid hebben onvoldoende kennis en handvaten om ongewenste invloeden van sociale media te monitoren of tegen te houden. In de literatuur zijn wel aanbevelingen te vinden die ons een stap verder brengen in de preventie (van recidive).

11.1 Wees bewust van de risico- en beschermende factoren

Voor preventief beleid is het allereerst van belang dat we de risico- en beschermende factoren kennen. Kuppens et al. (2022) noemen gefundeerde risicofactoren voor jongeren in het kader van (zware) criminaliteit:

- Man zijn;

- Een hogere leeftijd ten opzichte van ouders van 'algemene' criminaliteit;
- Antisociale persoonlijkheidskenmerken;
- Het hebben van een criminele achtergrond;
- Het bezitten van criminele vaardigheden;
- Een specifieke expertise bezitten;
- Drugsgebruik;
- Het hebben van familieleden, vrienden en kennissen in de georganiseerde misdaad;
- Een laag opleidingsniveau;
- Specifiek werk(omstandigheden);
- Een werkomgeving waarin sociale banden; met mensen uit de georganiseerde criminaliteit ontstaan.

Beschermende factoren zijn onder andere (Kuppens et al., 2022):

- Een hogere leeftijd;
- Kunnen reflecteren;
- Het hebben van moreel inzicht;
- Het ontwikkelen van een nieuwe identiteit;
- Het criminele leven te stressvol vinden;
- Een betekenisvolle steunende derde;
- Erkenning van talenten en succeservaringen;
- Een verandering van omgeving;
- Levensloopgebeurtenissen;
- Het hebben van aspiraties;
- Het financiële gewin binnen de criminaliteit vinden tegenvallen;
- De afwezigheid van schulden;

- Het hebben van een baan.

11.2 Begrijp de waarde van de onlinewereld

Het is van belang dat professionals (en ouders) de betekenis van de onlinewereld even serieus nemen als de offlinewereld. Professionals dienen te begrijpen welke positieve en negatieve effecten de onlinewereld heeft op jongeren. Ook dienen professionals begrip te hebben van de risico's van sociale media (NH-Samen veilig, z.d.). Dit begrip is essentieel voor zowel het gesprek met jongeren en hun omgeving als voor de hulpverlening aan betrokkenen.

Professionals dienen er rekening mee te houden dat de meeste ouders zijn opgegroeid in een samenleving zonder de vergaande digitalisering waar we tegenwoordig mee te maken hebben. Veel ouders zijn zich daarom niet bewust van de grote invloed van sociale media op hun kinderen, waardoor zij onvoldoende begeleiding, ondersteuning en voorlichting aan hun kinderen kunnen geven rondom sociale media gebruik. Ouders hebben hierbij mogelijk informatie en ondersteuning nodig van professionals (Nikken & Jongmans, 2013).

11.3 Monitoring

Om ontwikkelingen en effecten van het beleid te kunnen volgen en met beleid snel in te spelen op deze ontwikkelingen, is het van belang om een periodieke monitor in te richten, waarmee de situatie op het gebied van (online) jeugdcriminaliteit in beeld wordt gebracht. Gedacht kan worden aan een tweejaarlijkse monitor. Ook focusgroepen, een jongerenpanel en politieregistraties vormen bronnen voor deze tweejaarlijkse monitor (Roks et al., 2022; Tielens, 2021).

11.4 Investeer in de weerbaarheid van jongeren

Een investering in de on (online)weerbaarheid van (kwetsbare) jongeren is onmisbaar in deze tijd van digitalisering. Jongeren moeten weerbaar

gemaakt worden tegen de druk waar zij online mee te maken krijgen. Weerbaarheid begint bij bewustwording. Een knelpunt hierbij is dat jongeren zelf niet of nauwelijks over hun online-ervaringen met volwassenen praten. Dit houdt de digitale bubbel waarin veel jongeren leven in stand en vergroot de kans op grensoverschrijdend of crimineel gedrag.

Een belangrijke aanbeveling is dan ook om het gesprek met jongeren aan te gaan over de mogelijke gevaren op sociale media rond criminaliteit, geweld en seksueel overschrijdend gedrag. Een gesprek over mogelijke negatieve consequenties creëert bewustwording bij de jongeren. Degene die het gesprek voert dient daarbij nieuwsgierig te zijn naar de beleavingswereld van de jongeren, oordelen achterwege te laten en de vrijheid van de jongere niet in te perken, maar de jongere juist te stimuleren om zelf na te denken over de acties en mogelijke gevolgen ervan. Professionals, ouders en verzorgers kunnen deze gesprekken met risicjongeren aangaan om ze in te laten zien dat zij met legale bezigheden veel in het leven kunnen bereiken (CCV, 2023; Tielens, 2021). Veel professionals en ouders hebben echter wel training nodig over de verschillende sociale media en wat jongeren op deze media onder ogen krijgen. Van belang is dat een jongere met minimaal één persoon positief contact en een vertrouwensband heeft, die ingang geeft om de jongere andere normen te helpen omarmen (CCV, 2023). Dergelijke gesprekken dienen standaard onderdeel te zijn van de aanpak (NH-samen Veilig, z.d.; CCV, 2023).

11.5 Extra aandacht voor jongeren met een licht verstandelijke beperking

Jongeren met licht verstandelijke beperking vormen een zeer kwetsbare groep. De gediagnosticeerde jongeren hieronder zijn bij instanties binnen het sociaal domein en de zorg in beeld en bekend als mogelijk makkelijker te werven door criminele netwerken. Echter hun online gedrag is veel minder zichtbaar (Moors et

al, 2019; Nanhoe & Van de Looij-Jansen, 2019; 2019a). Gezien de grotere kwetsbaarheid is aandacht voor deze groep jongeren urgenter. Een eerste opgave is om de aard en omvang in beeld te brengen. Wat interventies betreft wordt betwist of communicatieve interventies voor deze doelgroep de aangewezen route zijn (Moors et al., 2019). Onderzocht zou moeten worden wat dan wel effectieve interventies zouden zijn.

11.6 Een integrale online aanpak via sociale media

De sociale media zijn voor overheid en professionals interessante platforms voor de preventieve aanpak. Roks en Van den Broek (2020) geven aan dat professionals meer online aanwezig zouden moeten zijn, aangezien de onlinewereld een integraal onderdeel van het leven van jongeren vormt. Belangrijke platforms zijn Instagram, Telegram, YouTube en Marktplaats XXL (NH-Samen Veilig, z.d.). Professionals moeten op de hoogte zijn van wat er onder jongeren op sociale media plaatsvindt. Zij zouden daarvoor online een informatiepositie moeten ontwikkelen, vergelijkbaar met het (online) jongerenwerk in de gemeente (Roks et al., 2022; Tielens, 2021).

Preventie kan bereikt worden door (risico)jongeren weerbaar te maken. Weerbaarheid kan vergroot worden door jongeren via sociale media platforms educatieve informatie over veilig gebruik van het platform aan te bieden. Een taak van de platform zelf is, dat zij hun eigen richtlijnen en maatregelen omtrent ongewenst gedrag, daadwerkelijk hanteren. De overheid kan hierop toezicht houden (Tielens, 2021).

11.7 Jongerenpanel

Jongeren hebben zelf het beste zicht op wat er zich online en offline onder jongeren afspeelt en welke problemen er zijn. Door structureel (online) overleg met een jongerenpanel krijgen beleidsmakers en hulpverleners beter zicht op belangrijke trends en ontwikkelingen met

betrekking tot hun leefwereld, geweld, veiligheidsgevoel, seksueel grensoverschrijdend gedrag en andere (online) risico's. Een structureel (online) overleg met een jongerenpanel geeft informatiemomenten waar enerzijds preventieve actie op ondernomen kan worden en anderzijds beleidsaanpassingen op doorgevoerd kunnen worden (zie ook Tielens, 2021; Roks et al., 2022).

Literatuur.

Adjiembaks, S.D. (2018). *(On)gemerkt bijzonder. Levensverhalen van resisters en het uitblijven van een criminele carrière*. Den Haag: Boom Uitgevers.

Akkermans, M., Arends, R., Moons, E. en Reep, C. (2023). *Online Veiligheid en Criminaliteit 2022*. Den Haag: Centraal Bureau voor de Statistiek.

Analistennetwerk Nationale Veiligheid (2021). *Themastudie georganiseerde criminaliteit: Ondermijning van de democratische rechtstaat en andere verbindingen met de nationale veiligheid*. Geraadpleegd via <https://www.rivm.nl/onderwerpen/nationale-veiligheid>.

Bac, J., Ferwerda, H., Hamming, J., Nitrau, B., & Verberk, S. (2022). *Jongeren ontspoord in het drugsmilieu*. Tilburg: Stichting Maatschappij en Veiligheid.

Beek, G. van, Vogel, V. de & Mheen, D. van de (2020). Financiën: een risicofactor voor delictgedrag? In: *Tijdschrift voor Strafrechtspleging*, 2 (99), pp. 136-156.

Beerthuizen, M.G.C.J., Sipma, T. & Van der Laan, A.M. (2020). *Aard en omvang van dader- en slachtofferschap van cyber- en gedigitaliseerde criminaliteit in Nederland*. Den Haag: WODC.

Bekkers, L., Leukveldt, R. & Spithoven, R. (2022). *Sociale media als hulpmiddel in de strijd tegen cybercriminaliteit*. Geraadpleegd op 23

september 2023 via [Secondant: Sociale media als hulpmiddel in de strijd tegen cybercriminaliteit \(ccv-secondant.nl\)](https://ccv-secondant.nl).

Bekkers, L., Schiks, J., & Leukfeldt, R. (2020). *Naar een interventie tegen geldezels: Een pilot in de gemeente Haarlem*. Den Haag: De Haagse Hogeschool.

Berghuis, A. C. en J de Waard, (2017). Verdampende jeugdcriminaliteit. In: *Justitiële Verkenningen*, vol 43, no. 1, pp. 8-30.

Beyens, I., & Eggermont, S. (2014). Prevalence and Predictors of Text-Based and Visually Explicit Cybersex among Adolescents. In: *Young*, 22(1), 43–65.

Beijers, J.E.H., Tollenaar, N. Laan, A.M. van der (2023). *Cahier 2023–19. Ontwikkelingen in ernstig geweld door jongeren in de periode 2010 tot en met 2021*. Den Haag: WODC.

Blumer, H., & Hauser, P.M. (1970). *Movies, delinquency, and crime*. New York: Arno Press.

Boer, H. de, Ferwerda, H. & Kuppens, J. (2022). *Do or don't. Kennissynthese ingroeimechanismen en rekruteringsprocessen van jongeren in de georganiseerde criminaliteit*. Den Haag: WODC.

Boer, M., Dorselaer, S. van, Looze, M. de, Roos, S. de, Brons, Eijnden, R. van den, Monshouwer, K., Huijnk, W., Bogt, T. ter, Vollebergh, W & Stevens, G (2022). *HBSC 2021. Gezondheid en welzijn van*

jongeren in Nederland. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Bos, J.G.H., Es, A.M.D. van & Vasterman, P. (2011). *Copypat: Een fenomeenonderzoek*. Den Haag/Amsterdam: COT/UVA.

Broek, J. van den (2013). *Van de straathoek naar Facebook. Een onderzoek naar het gebruik van sociale media door jongeren binnen de straatcultuur*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Broekhuizen, J. (2021, juni). *Drugscriminaliteit*. Utrecht: Gemeente Utrecht.

Bruggen, M. van der (2015). Een beschouwing van de ontwikkeling van het internet en cybercriminaliteit en de gevolgen hiervan voor de internationale bestrijding van digitale kinderporno, In: *Tijdschrift voor Criminologie* (57) 2015, p. 242-259.

Bucher, T. & Helmond, A. (2017). The Affordances of Social Media Platforms. In: Burgess, J & Poell, T.A. (2017). *Sage Handbook of social media*, Londen: Sage Publishing 2017.

Calderoni, F., Campedelli, G.M., Comunale, T., Marchesi, M. E. en Savona, E. U. (2020). Rekrutering into organised criminal groups: A systematic review. In: *Trends and Issues in Crime and Criminal Justice*, (583), 1-28.

Carrabine, E. (2008). *Crime, culture and the media*. Cambridge, UK: Polity.

CCV (2023). *Lange adem nodig bij aanpak zware criminaliteit onder jongeren*. Utrecht: Centrum voor Criminaliteitspreventie en Veiligheid.

CCV (2021). *Risicofactoren voor criminaliteit verschillen per misdaadtype*. Geraadpleegd op 26-02-2023 via: [Secondant: Risicofactoren voor criminaliteit verschillen per misdaadtype \(ccv-secondant.nl\)](https://www.secondant.nl/risicofactoren-voor-criminaliteit-verschillen-per-misdaadtype)

Dijk, van M., Eichelsheim, V., Kleemans, E., Soudijn, M. en Weijer, Van de S. (2021).

Intergenerational continuity of crime among children of organized crime offenders in the Netherlands. In: *Crime, Law and Social Change*, 1-21.

DRIO (2020). *Jeugdcriminaliteit in de eenheid Rotterdam. Steekincidenten onder jongeren en straatroven en overvallen in groepsverband*. Rotterdam: DRIO Rotterdam.

EMM (2023). *De rol van online platformen bij criminele uitbuiting*. Zwolle: Expertisecentrum Mensenhandel & Mensensmokkel.

Ferwerda, H., T. van Ham en D. Jager (2016). *Kijk op jeugdcriminaliteit: Handvatten voor het opstellen van een periodieke trendrapportage jeugd- en jongerencriminaliteit en een overzicht van veelbelovende afspraken*. Den Haag: Ministerie van Veiligheid en Justitie.

Ferwerda, H. (2019). Gooi het kind niet met het badwater weg. In: *Cahiers Politiestudies*, jaargang 2019-1, nr. 50 p. 141-144.

Ferwerda, H., Brouwer, N., Hölzken, I. en Kroese, L. (2021). *Misdaadcarrières voorkomen en doorbreken*. Arnhem: Bureau Beke.

Frualdo, N. (2019). *A systematic review of factors leading to rekrutering into organized crime (Thesis)*. Evanston, IL: Northwestern University.

Gemeente Rotterdam, Directie Veiligheid (2022). *Veiligheidskoers Gemeente Rotterdam 2023-2027*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

De Gelderlander (2020, 27 november). *Wageningse jongeren ruien elkaar op via Snapchat: vernielingen, naaktfoto's, vechtpartijen en brandstichting*. De Gelderlander. Geraadpleegd op 21 september 2023 via: <https://www.gelderlander.nl/wageningen/wageningse-jongeren-ruien-elkaar-op-via-snapchat-vernielingen-naaktfotos-vechtpartijen-en-brandstichting~aa9dd947/>.

Graaf, H. de, Van den Borne, M., Nikkelen, S., Twisk, D. & Meijer, S. (2017). *Seks onder je 25e: seksuele gezondheid van jongeren in Nederland anno 2017*. Utrecht: Uitgeverij Eburon.

Goverts, R.A. en R.A. Roks (2020). Proosten met champagne, heel m'n libi is nu duur: opzichtige consumptie in Nederlandse rap. In: *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit*, 10(1), 18-38.

Grinsven, S. van & Verwest, A. (2017). Vijf jaar Aanpak Top600: waar staan we nu? In: *Justitiele verkenningen*, 43(1), 127-141.

Hellemont, E. van (2012). Gangland online: Performing the real imaginary world of gangstas and ghettos in Brussels. In: *European Journal of Crime Criminal Law & Criminal Justice* 20, 165-180.

Hoeben, E.M. (2016). *Hanging Out and Messing About. Elaborating on the Relationship between Unstructured Socializing and Adolescent Delinquency*. Amsterdam: Vrije Universiteit.

Holt, T.J. & Bossler, A.M. (2014). An assessment of the current state of cybercrime scholarship. In: *Deviant Behavior* (35) 2014, p. 20-40.

Holt, T.J., & Bossler, A.M. (2016). *Cybercrime in progress: Theory and prevention of technology-enabled offenses*. Londen/New York: Routledge.

Ilan, J. (2015). *Understanding Street Culture. Poverty, crime, youth and cool*. London: Palgrave MacMillan.

Ilan, J. (2020). Digital street culture decoded. Why criminalizing drill music is street illite- rate and counterproductive. In: *The British Journal of Criminology*, 10.1093/bjc/ azz086.

Irwin-Rogers, K., Densley, J. en C. Pinkney (2018). Gang violence and social media. In: Ireland, J.L., Birch, P. en C.A. Ireland (red.). *The Routledge International Handbook of Human Aggression* (pp. 400-410). London: Routledge.

Irwin-Rogers, K. & Pinkney, C. (2017). *Sociale media As a Catalyst and Trigger for Youth Violence*. London: Catch22.

Janssen, D. (2022). Sexting onderzoek: 3,5% Nederlandse middelbare scholieren doet het. Geraadpleegd op 14 september 2023 via: <https://www.vpngids.nl/nieuws/sexting-onderzoek-jongeren-2021/>

Jewkes, Y. (2010/2015). *Media and crime*. London: Sage.

Jijvandaag (2017). *Onderzoek: Sexting*. Geraadpleegd op 18 september 2023 via: <https://eenvandaag.assets.avrotros.nl/editorial/docs/onderzoeksextingjijvandaagrapportage.pdf>

Jong, J. D. A. de (2007). *Kapot moeilijk: Een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgegedrag van 'Marokkaanse' jongens*. Den Haag: Aksant Academic Publishers.

Kanne, P., Nannes, L. & Andringa, W. (2019). *Opvoeden. De balans tussen vrijheid geven en verantwoordelijkheid nemen*. Amsterdam: I&O Research.

Kemp, L., Zolghadriha, S. en Gill, P. (2019). Pathways into organized crime: comparing founders and joiners. In: *Trends in Organized Crime*, 1(1), pp. 1-24.

Kerstens, J. & Stol, W. (2012) (red.), *Jeugd en cybersafety. Online slachtoffer en daderschap onder Nederlandse jongeren*, Den Haag: Boom Lemma Uitgevers 2012.

Kerstens, J. & Veenstra, S. (2013). Cyberpesten vanuit een criminologisch perspectief. In: *Tijdschrift voor Criminologie*, 55(4), 375-393.

Kessels, R. (2023). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2023. Jeugdige verdachten van misdrijven, Ontwikkelingen tot 2023*, Den Haag: CBS en WODC.

Kietzmann, J.H., Hermkens, K. McCarthy I.P. & Silvestre, B.S. (2011). Social media? Get serious!

Understanding the functional building blocks of social media. In: *Business Horizons* (54) 2011, p. 241-251.

Kil, A. (2022). *Jonge drugsdealers. Een verklarend onderzoek naar de motivaties van jongeren om deel te nemen aan drugscriminaliteit en een verkenning van alternatieve wegen*. Nijmegen: Radboud Universiteit Nijmegen.

Kleemans, E. en Koppen, V. van (2020). Organized crime and criminal careers. In: *Crime and Justice*, 49(1), 385-423.

Kloosterman, R. & Beuningen, J.V. (2015). *Jongeren over sociale media*. Den Haag: CBS 2015.

Koppen, van M. V., Van der Geest, V.R. en Kleemans, E. (2017). *Doorgroei in de misdaad: De criminele carrières en achtergrondkenmerken van jonge daders van een zwaar delict*. Apeldoorn: Politie en Wetenschap.

Kuppens, J., Boer, H. de & Ferwerda, H. (2021). *Misdrijven in kinderschoenen. Een onderzoek naar de aanpak van 12- en 13-jarige misdrijfverdachten binnen en buiten het strafrecht*. Den Haag: WODC, ministerie van Justitie en Veiligheid.

Kuppens, J., Kathmann, K. & Ferwerda, H. (2022). *Stop de in- en doorgroei. Een praktijkscan op interventies die vanuit BOTOC-gelden zijn opgestart om doorgroei en rekrutering van jongeren in de criminaliteit te stoppen*. Arnhem: Bureau Beke.

Laan, A.M. van der & Beerthuizen, M.G.C.J. (2018). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2017: Ontwikkelingen in de registreerde jeugdcriminaliteit in de jaren 2000 tot 2017. Cahier 2018-1*. Den Haag: Ministerie van Justitie en Veiligheid.

Laan, A.M. van der, Beerthuizen, M.G.C.J. & Boot, N.C. (2021). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2020. Cahier 2021-9*. Den Haag: CBS.

Laan, A.M. van der, Beerthuizen, M.G.C.J. & Goudriaan, H. (2017). Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit, 1997 tot 2015. In: *Justitiële verkenningen*, 43(1), 28-49.

Laan, A.M. van der, Beerthuizen, M.G.C.J. & Weijters, G. (2016). Jeugdige daders van online-criminaliteit. Cahier. In: *Politiestudies*, 41(4), 145-168.

Laan, A. van der, Pleysier, S. & Weerman, F. (2020). Hedendaagse jeugdcriminaliteit: nieuwe vragen en enkele antwoorden na een historische daling. In: *Tijdschrift voor Criminologie* 2020 (62) 2-3, pp. 115-129.

Laan, M. van der, Beerthuizen, M.G.C.J., Boot, N.C. (2021). Cahier 2021-9. Monitor Jeugdcriminaliteit 2020. Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit in de eerste twee decennia van deze eeuw. Den Haag: WODC.

Landelijk Informatie en Expertise Centrum (LIEC). (2019). *Landelijk beeld van ondermijnende criminaliteit*. Geraadpleegd via www.rijksoverheid.nl/documenten/rapporten/2019/10/18/tk-bijlage-landelijk-beeld-ondermijnende-criminaliteit.

Lastdrager, E. E. (2014). Achieving a consensual definition of phishing based on a systematic review of the literature. In: *Crime Science*, 3 (1), pp. 1-10.

Leito, T.L.M., Bommel, S.R. van, Noteboom, F. (2021). *Het misdrijf voorbij. Een verkenning naar criminele uitbuiting in Rotterdam*. Capelle aan den IJssel: CMK.

Lemos, G. (2004). *Fear and Fashion. The use of knives and other weapons by young people*. London: Bridge House Trust.

Leukfeldt, R., en Kleemans, E. (2019). Cybercrime, money mules and situational crime prevention: Rekrutering, motives and involvement mechanisms. In: *Criminal networks and law enforcement* (pp. 75-89). Londen: Routledge.

Manuel, C., Jorgensen, A.-M. K. (2013). *Systematic Review of Youth Crime Prevention Interventions. Published 2008-2012. SFI*. Copenhagen: The Danish National Centre for Social Research.

McCuddy, T. (2021). Peer delinquency among digital natives: the cyber context as a source of peer influence. In: *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 58(3), 306-342.

McCuddy, T., & Vogel, M. (2015). More than just friends: Online social networks and offending. In: *Criminal Justice Review*, 40(2), 169-189.

McGuire, M., & Dowling, S. (2013). *Cyber crime: A review of the evidence*. Londen: Home Office.

Moors, H., Rovers, B., & Bouman, N. (2019). *Sociale Media, delictgedrag & communicatie. Op zoek naar de 'buzz' bij plegers van high impact crimes*. Den Haag: Boom Criminologie.

Nanhoe, A.C. & Looij-Jansen, P. van de (2019). *Risico- en beschermingsfactoren voor meisjes met een LVB inzake seksuele uitbuiting in de mensenhandel*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Nanhoe, A.C. & Looij-Jansen, P. van de (2019a). *LVB en Mensenhandel. Verkenning van de omvang van de groep meisjes en vrouwen met een LVB binnen de seksuele uitbuiting*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Nederlands Jeugdinstituut (z.d). *Online pesten: wat kun je eraan doen?* Geraadpleegd op 18 september 2023 via: <https://www.nji.nl/pesten/online-pesten-wat-kun-je-eraan-doen>.

Nhass, H. (2019). *Niet jouw schuld!* Geraadpleegd op 10 september 2023 op: <https://www.kis.nl/publicatie/nietjouw-schuld>.

NH-Samen Veilig (z.d.). *Factheet digitale leefwereld: criminaliteit en grensoverschrijdend gedrag*. Uitgeest: NH-Samen Veilig.

Nikken, P. & Jongmans, J. (2013). *Mediawijsheid. Informatie en inspiratie voor gemeentelijk beleid*. Utrecht: Nederlands Jeugd Instituut.

NOS Nieuws (21 januari 2023). *Rotterdam gaat samenwerken met burgers om jeugdgeweld te bestrijden*. Geraadpleegd op 11 september 2023 via <https://nos.nl/artikel/2460680-rotterdam-gaat-samenwerken-met-burgers-om-jeugdgeweld-te-bestrijden>.

NSCR (2020). *Het fenomeen online seksueel geweld: een literatuuronderzoek naar de kennis over omvang, aard en aanpak*. Geraadpleegd op 21 september 2023 op: <https://www.stoppestennu.nl/sites/default/files/uploads/het-fenomeen-online-seksueel-geweld.pdf>.

O'Keeffe, G.S. & Clarke-Pearson, K. (2011). The impact of social media on children, adolescents, and families. In: *Pediatrics* (127) 2011, p. 800-804.

Onderzoekscommissie 'Liberiaans gezin' (2008). *Racistische overlast in Waspik: Analyse van de aanpak en lessen voor gemeenten*. Utrecht: G en G Uitgeverij.

Ommen, M.E. van. (2018). *Viewer's routes towards moral evaluation of morally ambiguous characters. PhD dissertation*. Nijmegen: Radboud Universiteit.

Oosterwijk, K & Fischer, T.F.C. (2017). *Interventies Jeugdige Daders Cybercrime*. Den Haag: WODC.

Osgood, D.W. & Anderson, A.L. (2004). Unstructured socializing and rates of delinquency. In: *Criminology*, 42(3), 519-550.

Ouytsel, J. van., Ponnet, K., Walrave, M., & d'Haenens, L. (2017). Adolescent sexting from a social learning perspective. In: *Telematics and Informatics*, 34(1), 287-298.

Patton, D.U., Hong, J.S., Ranney, M., Patel, S., Kelley, C., Eschmann, R. & Washington, T. (2014). *Sociale media as a vector for youth violence*. A

review of the literature. In: *Computers in Human Behavior*, 35, 548-553.

Peeck, V., Witteveen, Z., & Sikkens-Dokter, E. (2021, mei). *Dealers in de dop - Een kwalitatief onderzoek naar jonge aanwas in de drugscriminaliteit*. Amsterdam: Nationale Politie.

Peterson, J. & Densley, J. (2017). Cyber violence: What do we know and where do we go from here? In: *Aggression and Violent Behavior*, 34(1), 193-200.

Pyrooz, D.C., S.H. Decker & R.K. Moule Jr. (2015). Criminal and routine activities in online settings: Gangs, offenders, and the Internet. In: *Justice Quarterly*, 32(3), 471-499.

Roks, R.A. (2016). *In de h200d. Een eigentijdse etnografie over de inbedding van criminaliteit en identiteit. PhD dissertation*. Rotterdam: Erasmus University Rotterdam.

Roks, R.A. (2020). Keeping it (hyper)real. A musical history of rap's quest beyond authenticity. In: F. Bovenkerk & D. Siegel (eds.). *Music and Crime*. Cham: Springer.

Roks, R.A. & Broek, J.B.A. van den (2017). #HOUHETSTRAAT: straatcultuur op social media? In: *Tijdschrift over Cultuur en Criminaliteit* 2017 (7), 3, pp. 33-50.

Roks, R.A. & Broek, J.B.A. van den (2020). *Cappen voor Clout? Een verkennend onderzoek naar Rotterdamse jongeren, drill en geweld in het digitale tijdperk*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Roks, R.A., Broek, J.B.A. van den & Willink J.C. (2022). *Het is een probleem maar niet voor mij. Een onderzoek naar de achtergronden van wapens en wapengeweld onder jongeren in Rotterdam*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Roks, R., & Monshouwer, N. (2020). F-gamers die 'mapsen', 'swipen' en 'bonken': Een netnografisch

onderzoek naar fraude en oplichting op Telegram Messenger. In: *Justitiële Verkenningen*, 46(2).

Rokven, J.J., Weijters, G. & Laan, A.M. van der (2017). *Jeugddelinquentie in de virtuele wereld. Een nieuwe type daders of nieuwe mogelijkheden voor traditionele daders? Cahier 2012-2*. Den Haag: WODC.

Schoenmacker, I. (2022). *HvA-student werkte als geldezel: nu staat hij acht jaar op een zwarte lijst*. Geraadpleegd op 3 oktober 2023 via: [HvA-student werkte als geldezel: nu staat hij acht jaar lang op een zwarte lijst - HvanA](#).

Schoenmakers T.M., Rooij, T. van & Mheen, D. van de (2015). Internetgerelateerde verslavingen bij jongeren. In: *Tijdschrift voor gezondheidswetenschappen* (93) 2015, p. 61-63.

Schram, K., Smeets, M.E. & Hendrikse, T. (2021). *Ik gooi je op Telegram. Onderzoeksrapport in opdracht van gemeente Rotterdam. De rol van meiden bij exposen in Delfshaven*. Rotterdam: Hogeschool Inholland.

Servaas, L., Weerman, F. en Fischer, T. (2021). *Een literatuuronderzoek naar de wetenschappelijke stand van zaken*. Rotterdam: Gemeente Rotterdam.

Smith, R.G. (2014). Responding to organized crime through intervention in recruiting pathways. In: *Trends and issues in crime and criminal justice*, 473, 1-9.

Snippe, J., Muijnck, J.A. de, Kamperman, M. & Pieper, R. (2021). *Effecten van preventie: een compacte literatuursynthese*. Groningen: Breuer Onderzoek & Intraval Advies.

Stevens, G. & Dorsselaer, S. van (2022). *HBSC 2021. Gezondheid en welzijn van jongeren in Nederland*. Utrecht: Universiteit Utrecht.

Stichting Stop Pesten Nu (z.d.). Kenniscentrum Online Pesten (Cyberpesten). Geraadpleegd op 18 september 2023 via:

<https://www.stoppestennu.nl/kenniscentrum-online-pesten-cyberpesten>.

Storrod, M.L. & Densley, J.A. (2017). 'Going viral' and 'going country'. The expressive and instrumental activities of street gangs on sociale media. In: *Journal of Youth Studies*, 20(6), 677-696.

Subrahmanyam, K., & Šmahel, D. (2011). Connecting online behavior to adolescent development: A theoretical framework. In: *Digital Youth* (pp. 27-39). Springer.

Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. In: *Cyberpsychology and Behavior*, 7(3), 321- 326.

Svensson, R. & Oberwittler, D. (2019). *How can we understand the decline in youth crime? A repeated cross-sectional analysis of self-reported delinquency and explanatory factors, Sweden 1999-2017*. Presentation during the Conference of the European Society of Criminology, Gent.

Terpstra, J., & Swami-Persaud, A. (2021). *Dealen met drugs - Een verkennend fenomeenonderzoek naar jongeren in de drugscriminaliteit in Noord-Holland*. Uitgeest: NH Samen Veilig.

Tielens, J. (2021). *To approve or disapprove: een exploratief onderzoek naar de ervaringen, attitudes en gedragingen van risicjongeren met betrekking tot criminaliteit, geweld en seksueel grensoverschrijdend gedrag op sociale media*. Leiden: Rijks Universiteit Leiden.

Traynor, P.R. (2016) *Closing the 'security gap': Young people, 'street life' and knife crime*. PhD thesis. Leeds: University of Leeds.

N. Tollenaar, N, Laan AM van der (2023). Cahier 2023-14. Monitor jeugdcriminaliteit 2023. Ontwikkelingen in jeugdige strafrechtelijke daders en de afdoeningen tot 2022. Den Haag: WODC.

Valkenburg, P. (2014). *Schermgaande jeugd: over jeugd en media*. Amsterdam: Prometheus.

Vandebosch, H. (2000). Media use as an adaptation or coping tool in prison. In: *Communications*, 26(4), 371-388.

Vandebosch, H. (2001). Criminal involvement and media use. *Deviant Behavior: In: An Interdisciplinary Journal*, 22, 541-570.

Veblen, T. (2017). *The theory of the leisure class*. New York: Routledge.

Veer, N. van der, Boekke, S. & Hoekstra, H. (2021). *Nationale sociale media onderzoek 2021: Het grootste trendonderzoek van Nederland naar het gebruik en de verwachtingen van sociale media*. Amsterdam: Newcom Research and Consultancy BV.

Veiligheidsnetwerk Oost-Nederland (z.d.). Cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit. Geraadpleegd op 15 november 2023 via: [Cybercrime en gedigitaliseerde criminaliteit \(veiligheidsnetwerken.nl\)](https://veiligheidsnetwerken.nl).

Veldhuis, J., Alleva, J. M., Vaate, A. J., Keijer, M. & Konijn, E. A. (2020). Me, my selfie, and I: The relations between selfie behaviors, body image, self-objectification, and self-esteem in young women. In: *Psychology of Popular Media*, 9(1), 3-13.

Vries, M. de (2013). *Wapengebruik. Van inzicht in modus operandi naar een effectieve aanpak*. Politie en Wetenschap. Twente: Universiteit Twente.

Vries, S. de, L. A., Hoeve, M., Assink, M., Stams, G. J. J. M., & Asscher, J. J. (2015). Practitioner review: Effective ingredients of prevention programs for youth at risk of persistent juvenile delinquency - Recommendations for clinical practice. In: *Journal of Child Psychology and Psychiatry and Allied Disciplines*, 56(2), 108–121.

Wang, M. J., Yogeewaran, K., Andrews, N. P., Hawi, D. R., & Sibley, C. G. (2019). How common is cyberbullying among adults? Exploring gender, ethnic, and age differences in the prevalence of

cyberbullying. In: *Cyberpsychology, Behavior and Social Networking*, 22(11), 736-741.

Weerman, F.M. (2017). Social media en smartphones als verklaring voor de daling in jeugdcriminaliteit? In: *Justitiële verkenningen*, 43(1), 71-87.

Weerman, F. (2019). Criminaliteit, digitalisering en de online sociale wereld. Dezelfde processen in een nieuwe sociale context? In: *Tijdschrift voor Criminologie*, 61(4), 395-404.

Weerman, F.M., R. A. Roks, J. B. A. van den Broek en J.C. Willink (2022). *Het is een probleem, maar niet voor mij*. Rotterdam: Erasmus Universiteit Rotterdam.

Weijers, I., Ferwerda, H., & Roks, R. (2021). Te groot voor de wijkagent, te klein voor de recherche. In: *Proces*, 100 (5), pp. 264–275.

Weijers, I., Hepping, K. & Kampijon, M. (2010). *Jeugdige veelplegers*. Amsterdam: SWP.

Wennekers, A., Haan, J. de & Huysmans, F. (2016). *Media: Tijd in kaart*. Den Haag: SCP.

Weijters, G., Verweij, S., Tollenaar, N. & Hill, J.L. (2019). *Recidive onder justitiabelen in Nederland. Verslag over de periode 2006-2018*. Den Haag: WODC.

Wijk, A van. & Bremmers, B. (2011). *Snelle jongens - een onderzoek naar drugsrunners en daaraan gerelateerde problematiek in Limburg-Zuid*. Arnhem: Bureau Beke.

Wijk, A. van, Esseveldt, J. van, Broekhuizen, J. & Bervoets, E. (2021). *Jongeren en georganiseerde drugscriminaliteit in de regio Den Haag*. Arnhem: Bureau Beke.

Zebel, S., Vries, P. de, Giebels, E., Kuttschreuter, M. e.a (2014). *Jeugdige daders van cybercrime in Nederland. Een empirische verkenning*. Enschede: Universiteit Twente/ NHL/WODC 2014.

Gemeente
Rotterdam